

UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU” BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT

TEZĂ DE DOCTORAT

IMPLICAȚIILE JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI
ASUPRA DREPTULUI INTERN ÎN MATERIA PROPRIETĂȚII

-REZUMAT-

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC

PROF. UNIV. DR. GABRIEL BOROI

DOCTORAND

MIRELA ALEXANDRA STOIAN

BUCUREȘTI

-2011-

I. IMPORTANȚA ABORDĂRII TEMEI SUB ASPECT TEORETIC ȘI PRACTIC

Datorită importanței dreptului de proprietate atât pentru individ cât și pentru societate, acesta a fost inclus în categoria drepturilor fundamentale protejate prin intermediul reglementărilor interne și internaționale.

Lucrarea elaborată, realizează o abordare a dreptului de proprietate dintr-o dublă perspectivă, aceea a dreptului național dar și din perspectiva jurisprudenței instanței de contencios european, situație în care trebuie rezolvate eventualele interacțiuni sau chiar conflicte apărute între normele de drept național și jurisprudența izvorâtă din interpretarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO.

Prin ***titlul*** ales, s-a urmărit ca în cuprinsul unei singure lucrări, proprietatea să fie abordată ca o exprimare a unuia din drepturile fundamentale ale persoanei dar și ca o formă de restrângere a acestui drept, analizată din perspectiva doctrinei și jurisprudenței naționale, împletită cu jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului.

Necesitatea abordării temei, fost determinată de multitudinea cazurilor în care România a fost condamnată la Curtea Europeană a drepturilor omului de la Strasbourg, pentru încălcarea dispozițiilor înscrise în art.1 din Primul Protocol adițional al CEDO și art. 6 parag.1 din CEDO.

Prin ***lucrarea elaborată***, s-a urmărit, ca studiul de cercetare realizat să abordeze evoluția dreptului de proprietate din epoca romană în epoca contemporană, o analiză a reformei legislative în materia proprietății în dreptul intern, precum și o prezentare a jurisprudenței naționale și a Curții Europene a drepturilor omului cu privire la dreptul de proprietate.

De asemenea, ***lucrarea abordează*** aspecte procesuale cu privire la soluționarea litigiilor de către instanțele naționale având ca obiect raporturi juridice izvorâte din protejarea sau încălcarea dreptului de proprietate, precum și procedura în fața Curții Europene a drepturilor omului, considerată, de unii justițiabili ca fiind „ultima speranță pentru o justiție deplină”.

Prin ***studiul de cercetare realizat***, s-a propus ca pornind de la un drept fundamental-dreptul de proprietate, să se analizeze în cadrul aceleași lucrări atât elemente de drept substanțial cât și de drept procesual, cu referire la dreptul național dar și cu privire la dreptul

europăean al drepturilor omului, creat ca urmare a evoluției jurisprudenței Curții de la Strasbourg.

II. STRUCTURA LUCRĂRII

1. Prezentarea generală a structurii tezei realizate.

Lucrarea de cercetare științifică elaborată este structurată pe XIV capitole, fiecare capitol având mai multe secțiuni, cuprinde 471 de pagini și 770 de referințe (note de subsol).

Lucrarea elaborată se remarcă printr-o analiză a instituției juridice a dreptului de proprietate din punct de vedere teoretic, așa cum a fost analizată această instituție juridică în literatura de specialitate, o prezentare a principalelor modificări intervenite în cuprinsul Noului Cod civil, privind instituția juridică a dreptului de proprietate cu referire la modurile de dobândire a dreptului de proprietate dar și la mijloacele de apărare a dreptului de proprietate, o prezentare a viziunii instanței de contencios european asupra protejării dreptului de proprietate și implicit asupra privării de acest drept.

De asemenea, lucrarea conține o bogată jurisprudență națională, dar și o privire de ansamblu asupra deciziilor pronunțate împotriva României, de-a lungul timpului, de către Curtea Europeană a drepturilor omului, aspect ce demonstrează că unele dintre instituțiile juridice, cum a fost cea a recursului în anulare, precum și practica judiciară națională conturată în materia dreptului de proprietate nu au mai fost compatibile cu o societate democratică, astfel că acestea au fost modificate în raport de jurisprudența Curții de la Strasbourg, care rămâne un stimul important pentru creșterea protecției drepturilor la nivel național.

Studiul realizat se bazează pe o bibliografie bogată, care cuprinde literatură juridică națională inserată în studii, articole și monografii dar și literatură juridică străină, jurisprudență națională, respectiv jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție, dar și a Judecătorei Târgu-Jiu, instanță cu o cazuistică variată în materia litigiilor funciare, precum și jurisprudența instanței de contencios european, cu referire la cazurile de condamnare a statului român pentru încălcarea dreptului de proprietate, protejat de art.1 din Primul Protocol Adițional al CEDO, și uneori, chiar și a dreptului la un proces echitabil, reglementat de art.6 parag.1 din CEDO.

Primele cinci capitole tratează instituția dreptului de proprietate în dreptul intern, ocazie cu care au fost abordate aspecte teoretice și practice referitoare la evoluția și structura generală a dreptului de proprietate, la modurile de dobândire a dreptului de proprietate și a celorlalte drepturi reale, la mijloacele juridice de apărare a dreptului de proprietate, la regimul juridic al dreptului de proprietate publică și al dreptului de proprietate privată.

Capitolul VI este destinat analizei noțiunii de privată de proprietate, ocazie cu care s-a realizat o analiză comparativă din punct de vedere teoretic și practic a problematicii privării de proprietate în dreptul național și din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului.

Capitolul VII abordează probleme teoretice și practice privind soluționarea litigiilor funciare, și conține aspecte de drept material și procedural, dar și aspecte privind controlul judecătoresc al actelor juridice născute din aplicarea Legii fondului funciar, capitol în care sunt prezentate cazuri de speță din jurisprudența instanțelor naționale.

Capitolul VIII, este consacrat regimului juridic al despăgubirilor aferente imobilelor preluate abuziv, capitol ce abordează procedura de acordare a despăgubirilor în temeiul Legii 10/2001 și al Legii fondului funciar, cu modificările intervenite ulterior, dar și cazuri practice din jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție, și jurisprudența Curții de la Strasbourg, cu referire la unele cazuri de condamnare a statului român, pentru încălcarea dreptului de proprietate și a dreptului la un proces echitabil (cauza Jujescu, cauza Togănel și Grădinaru, cauza Cornelia Eufrosina Radu, cauza Faimblat, cauza Katz, cauza Deneș, cauza Elias).

Capitolul IX realizează o analiză a preeminenței Convenției Europene a drepturilor omului în dreptul intern și abordează aspecte legate de ratificarea Convenției Europene a drepturilor omului de către România, consecințele aderării României la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale, aspecte teoretice și practice privind aplicarea jurisprudenței Curții de la Strasbourg, în materia proprietății, de către judecătorul național.

Capitolul X a fost destinat studiului privind forța obligatorie a hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului în materia proprietății, cu referire la aspecte generale privind hotărârile Curții Europene a drepturilor omului, la autoritatea și supravegherea hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului, la hotărârile pilot, precum și o analiză a caracterului de titlu executoriu al hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului în dreptul național.

Capitolul XI analizează problema recursul individual, privit ca o modalitate de sesizare a Curții de la Strasbourg, în cazul încălcării dreptului de proprietate de către instanțele naționale, iar în cuprinsul acestui capitol au fost abordate aspecte generale privind dreptul de

recurs individual, obligația statului de-a nu împiedica exercitarea efectivă a dreptului la recurs individual, titularii dreptului la recurs individual, noțiunea de victimă în sensul articolului 34 din Convenție, categorii de victime în sensul art. 34 din Convenție, încetarea calității de victimă, precum și aspecte legate de exercitarea dreptului la recurs individual.

Capitolul XII este destinat reparației prejudiciului, în sistemul Convenției Europene a drepturilor omului, prejudiciu ce decurge din încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO și abordează aspecte privind noțiunea de satisfacție echitabilă, condițiile acordării satisfacției echitabile, principiul restitutio in integrum, precum și jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, cu referire la cauzele Grosu, SC Pilot service SA Constanța, Draica, Cristian Ionescu, Tețu, Ciovică, contra României.

Capitolul XIII abordează aspecte teoretice și practice privind posibilitatea revizuirii unei hotărâri judecătorești pronunțată de instanțele naționale în materie civilă, după condamnarea statului român de către Curtea Europeană a drepturilor omului, cu referire la jurisprudența națională și la viziunea Curții de la Strasbourg asupra căilor extraordinare de atac.

Capitolul XIV reprezintă capitolul final, destinat concluziilor desprinse din conținutul lucrării elaborate dar și propunerilor de lege ferenda, apreciate ca fiind benefice pentru îmbunătățirea implementării jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului în sistemul național de drept în materia proprietății.

2. Analiza tezei pe capitole.

Capitolul I este intitulat „*Evoluția și structura generală a dreptului de proprietate*” și cuprinde trei secțiuni.

În prima secțiune sunt analizate noțiunile de proprietate și drept de proprietate. În literatura juridică consacrată drepturilor reale, proprietatea este abordată ca fiind un concept juridic complex, cu multiple semnificații de ordin istoric, sociologic și juridic, aflat într-o permanentă evoluție.

Instituția proprietății a suferit schimbări calitative, în trecerea de la o formațiune socială la alta, iar conceptul juridic al dreptului de proprietate a depășit granița dreptului civil, pătrunzând practic în toate ramurile dreptului.

În cuprinsul acestei secțiuni a fost analizată noțiunea de proprietate în sens larg, în sens restrâns, dar și din perspectivă economică și juridică, precum și o prezentare a definiției dreptului de proprietate așa cum a fost analizată această noțiune de teoreticienii dreptului.

Codul civil român prezintă la articolul 480 noțiunea proprietate, noțiune din care se poate observa apartenența dreptului de proprietate privată la categoria drepturilor reale, dar, totodată și diferența specifică dintre acest drept și drepturile reale.

Definiția dată dreptului de proprietate de Codul Civil, în actuala reglementare, a fost criticată din multe puncte de vedere de literatura de specialitate, însă, aceasta este imaginea cea mai fidelă a dreptului de proprietate privată, fiind corespondentul art. 544 din Codul civil francez.

Reglementarea proprietății a fost ulterior consfințită în dispozițiile constituționale, care, în funcție de interesele sociale și politice din perioada la care s-au aplicat au abordat limitele dreptului de proprietate mai restrictiv sau permisiv.

Noul Cod Civil, definește la articolul 555, proprietatea privată ca fiind dreptul titularului de a poseda, folosi și dispune de un bun, în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele determinate de lege.

Importanța dreptului de proprietate pentru indivizi și societate a determinat ca în cuprinsul reglementărilor internaționale, să fie înscrise norme cu privire la protejarea dreptului de proprietate privată. În acest sens, trebuie amintită Declarația Universală a Drepturilor Omului, din 10 decembrie 1948 și art.1 din Primul Protocol adițional al Convenției Europene a drepturilor omului.

Secțiunea a II-a. este destinată analizei conținutului și caracterelor dreptului de proprietate, ocazie cu care s-a realizat o enumerare și prezentare a atributelor și caracterelor dreptului de proprietate, cu referire la caracterul absolut, exclusiv și perpetuu al dreptului de proprietate. În cadrul secțiunii a III-a au fost analizate aspecte teoretice referitoare la modalitățile juridice ale dreptului de proprietate cu referire la proprietatea rezolubilă, proprietatea anulabilă, proprietatea comună și proprietatea periodică, fiind analizate aspecte teoretice privind modalitățile dreptului de proprietate din perspectiva actualului Cod civil dar și din perspectiva Noului Cod Civil.

Capitolul II este intitulat „**Modurile de dobândire a dreptului de proprietate și a celorlalte drepturi reale**”, fiind structurat în patru secțiuni.

În prima secțiune sunt dezbătute considerații generale cu privire la modurile de dobândire a dreptului de proprietate și a celorlalte drepturi reale, dezmembrăminte ale

dreptului de proprietate. În cuprinsul acestei secțiuni a fost definită sintagma „moduri de dobândire a dreptului de proprietate” și au fost enumerate criteriile de clasificare a modurilor de dobândire a proprietății, așa cum au fost prezentate acestea de către literatura de specialitate.

Secțiunea a II-a este destinată analizei modurilor de dobândire a dreptului de proprietate respectiv: legea, hotărârea judecătorească, tradițiunea și ocupațiunea, iar secțiunea a III-a analizează instituția juridică a uzucapiunii, ca mod de dobândire a dreptului de proprietate.

Secțiunea a III-a, a capitolului II abordează instituția juridică a accesiunii, realizând o prezentare generală a acestui mod de dobândire a proprietății, cu referire la accesiunea imobiliară naturală și artificială. În cuprinsul acestei secțiuni a fost inserată și reglementarea acestei instituții juridice din perspectiva Noului Cod civil, fiind analizată situația constructorului de bună credință, aceea a constructorului de rea credință dar și situația lucrărilor realizate parțial asupra imobilului autorului, element de noutate reglementat în viitoarea reglementare a Codului civil, cu referire la situația lucrărilor cu caracter durabil și la situația lucrărilor provizorii. În cadrul acestei secțiuni a fost analizat regimul juridic aplicabil constructorului de bună credință în antiteză cu constructorul de rea credință, analiză care a pus accentul pe tratamentul juridic diferit instituit de Noul Cod civil în raport de actuala reglementare.

În cadrul celei de-a patra secțiuni a capitolului II a fost analizată instituția juridică a uzucapiunii, privită ca un mod de dobândire a dreptului de proprietate și a celorlalte drepturi reale principale. Din această perspectivă au fost analizate uzucapiunea prescurtată și cea de lungă durată, condițiile exercitării acestui mod de dobândire a dreptului de proprietate, noțiunea de joncțiune a posesiilor, cazurile de întrerupere și suspendare a uzucapiunii, efectele uzucapiunii, dar și analiza acestei instituții juridice din perspectiva Noului Cod civil, cu referire la uzucapiunea imobiliară tabulară și extratabulară dar și la condițiile de exercitare a celor două forme de uzucapiune. În finalul acestei secțiuni au fost prezentate două cazuri de speță din jurisprudența națională și un caz din jurisprudența Curții de la Strasbourg, respectiv cauza J.A.Pye (Oxford) Ltd. c. Mării Britanii.

Capitolul III este intitulat „***Mijloacele juridice de apărare a dreptului de proprietate, a altor drepturi reale și implicațiile acestora în jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului***” și este structurat pe cinci secțiuni ce dezbat aspecte teoretice dar și practice.

În cadrul primei secțiuni sunt analizate considerații generale cu privire la mijloacele de apărare a dreptului de proprietate.

Secțiunea a II-a este rezervată acțiunii în revendicare, considerată a fi cel mai eficient mijloc de apărare a dreptului de proprietate, secțiune în care sunt analizate condițiile de exercitare, titularii acțiunii în revendicare, proba dreptului de proprietate și efectele acestei acțiuni. În cadrul acestei secțiuni a fost prezentată o analiză de caz, pronunțată de Curtea de la Starsbourg, în cauza Lupaș și alții contra României, din care se desprinde ideea că aplicarea strictă a regulii unanimității a impus reclamantilor o sarcină disproporționată care i-a privat de orice posibilitate clară și concretă ca tribunalele să decidă asupra cererilor de restituire a terenurilor în litigiu, aducând astfel atingere substanței însăși a dreptului lor de acces la un tribunal.

Astfel instanța europeană a considerat că o asemenea jurisprudență națională este de natură să încalce reclamantului dreptul la un proces echitabil, reglementat de art. 6 din CEDO, sub aspectul accesului la justiție.

Hotărârea pronunțată în cauza Lupaș și alții împotriva României aduce elemente care să revoluționeze aplicabilitatea regulii unanimității în dreptul civil, astfel că practica judiciară, după pronunțarea de către Curtea de la Strasbourg a hotărârii în speța respectivă și-a schimbat orientarea, în sensul că nu au mai fost respinse *de plano*, ca inadmisibile, acțiunile în revendicare, atunci când nu a fost respectată regula unanimității.

Legiuitorul, prin dispozițiile înscrise în Noul Cod civil, respectiv art. 643 alin.1 a venit în sprijinul practicii judiciare, în sensul ca aceasta să fie în concordanță cu jurisprudența Curții de la Strasbourg, însă până la intrarea în vigoare a Noului Cod civil, instanțele de judecată investite cu o acțiune în revendicare, introdusă doar de unul sau doar de o parte din coproprietari, urmează să analizeze în raport de situația concretă, din speța dedusă judecării, dacă refuzul celorlalți coproprietari de-a sta în judecată ca reclamant este determinat de faptul că aceștia nu pot fi identificați, sau din contră, să verifice dacă este vorba de un abuz de drept al coproprietarilor care refuză să intenteze acțiunea în revendicare.

De asemenea, în cadrul celei de-a doua secțiuni a capitolului III au fost analizate accepțiunile noțiunii de titlu în cadrul acțiunii în revendicare, făcându-se referire expresă la forța probantă a certificatului de moștenitor, a adeverințelor provizorii de proprietate eliberate în temeiul Legii fondului funciar și la certificatele de atestare a dreptului de proprietate eliberate societăților comerciale în temeiul disp. art.5 din HG.834/1991.

În partea finală a secțiunii a II-a au fost analizate efectele acțiunii în revendicare, cu referire la jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, care a arătat că în situația în

care reclamantul nu beneficiază efectiv de restituirea bunului revendicat, acțiunea în revendicare este inefficientă, iar hotărârea pronunțată de instanțele naționale, în loc să fie un mijloc de apărare a dreptului de proprietate, încalcă ea însăși un astfel de drept.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a sancționat statul român pentru încălcarea dispozițiilor art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, datorită faptului că instanțele române au admis acțiuni în revendicare împotriva statului în ipoteza constatării preluării imobilelor fără temei legal, dar nu au dispus și restituirea bunului.

În cauza *Păduraru c. României*, Curtea a constatat că, urmare a intentării unei acțiuni în revendicare împotriva statului de către reclamant, instanța națională a constatat ilegalitatea naționalizării bunului și a obligat statul la restituirea acestuia, însă la 6 zile după data acestei hotărâri, statul a vândut bunul în favoarea chiriașului. Curtea a considerat că, în speță nu este vorba despre o simplă vânzare a bunului altuia, ci de o vânzare ce a intervenit prin nesocotirea flagrantă a unei decizii judiciare pronunțate în favoarea reclamantului. De asemenea, ea a reținut că reclamantul nu mai are la dispoziție nicio posibilitate juridică spre a obține restituirea în natură a imobilului, așa cum s-a dispus prin hotărârea judecătorească internă definitivă și irevocabilă, el fiind astfel privat ilegal de bunul său, contrar prevederilor art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

Secțiunea a III-a a celui de-al treilea capitol a analizat implicațiile jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului asupra restituirii bunurilor imobile preluate abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989, ocazie cu care a fost prezentată optica instanțelor judecătorești, cristalizată în practica judiciară de după anul 1990, practică care a reliefat competența instanțelor de a pronunța soluții, în general, de admisibilitate a acțiunilor în revendicare cu privire la unele bunuri imobile trecute anterior anului 1990 în proprietatea statului.

Ulterior, s-a realizat o incursiune în practica Curții Supreme de Justiție, ca urmare a soluționării unui recurs în interesul legii, prin care s-a revenit asupra jurisprudenței cristalizate de către instanțele naționale și s-a statuat că instanțele nu sunt competente să cenzureze dispozițiile Decretului nr. 92/1950 și, implicit, a altor acte normative asemănătoare, depășindu-și astfel atribuțiile puterii judecătorești.

De asemenea, în cadrul acestei secțiuni s-a realizat o prezentare a corelației dintre acțiunea în revendicare și procedura de reconstituire a dreptului de proprietate prevăzută de Legea 18/1991, dar și a corelației dintre acțiunea în revendicare și procedura specială reglementată de Legea 10/2001. Cu această ocazie au fost prezentate soluții ale instanțelor naționale care au considerat că după intrarea în vigoare a legii speciale nu mai sunt admisibile acțiunile în revendicare dar și opiniile unor instanțe care au considerat că acțiunea în revendicare este

admisibilă chiar după intrarea în vigoare a Legii 10/2001. De asemenea, a fost prezentată decizia nr. XXXIII din 09.06.2008, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, care a tranșat problema de practică neunitară apărută în activitatea instanțelor naționale, dar și critica adusă acestei decizii de către literatura de specialitate.

În cadrul acestei secțiuni au fost analizate și implicațiile jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului asupra restituirii bunurilor imobile preluate abuziv, ocazie cu care au fost prezentate cauzele numărului mare de condamnări suferite de România la Curtea de la Strasbourg, în care s-a constatat încălcarea art 6 parag.1 din CEDO și art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO.

O mare parte a hotărârilor de condamnare a statului român, s-au datorat legislației aplicabile anterior anului 2005, când în temeiul disp. art. 330 pct.1 C.pr.civ., procurorul general putea exercita recurs în anulare împotriva unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile, făcându-se în acest sens referire la cauza Brumărescu c. României.

Astfel, acțiunile în revendicare ale reclamanților fuseseră admise, iar procurorul general, prin intermediul căii extraordinare de atac a recursului în anulare a atacat hotărâri definitive și irevocabile pronunțate în materie de revendicare imobiliară, susținând faptul că acestea au fost pronunțate cu greșita aplicare a dispozițiilor actelor normative, privitoare la trecerea unor bunuri în proprietatea statului, iar instanțele judecătorești au depășit atribuțiile puterii judecătorești.

Ca efect al admiterii recursului în anulare, declarat de procurorul general, au fost desființate numeroase hotărâri judecătorești, prin care anterior fuseseră admise acțiuni în revendicare, astfel că imobilele au revenit în proprietatea statului, în așteptarea unor măsuri reparatorii, ce urmau să fie adoptate pe cale legislativă.

Persoanele din categoria celor care și au văzut desființate hotărârile judecătorești, ca efect al admiterii recursului în anulare de către procurorul general, s-au adresat Curții Europene a drepturilor omului, invocând încălcarea de către statul român a disp. art. 6 din CEDO, privind dreptul la un proces echitabil și disp. art. 1 din Primul Protocol Adițional al CEDO, privind apărarea dreptului de proprietate.

Un alt motiv de condamnare a statului român la Strasbourg, s-a datorat numărului mare de cauze prin care instanțele naționale au respins acțiunile foștilor proprietari prin care solicitau constatarea nulității absolute a contractelor de vânzare-cumpărare, încheiate în temeiul Legii nr. 112/1995, formulate de persoanele depozitate împotriva cumpărătorilor, făcându-se referire în acest sens la cauzele Străin, Păduraru, Radu, Togănel și Grădinaru, împotriva României.

Lecturând jurisprudența Curții de la Strasbourg, am apreciat că în cazul analizei comparative a titlurilor, respectiv a titlului fostului proprietar deposedat, al cărui imobil a fost preluat abuziv de către stat, anterior anului 1990 și persoanele care au dobândit imobilele de la stat, ulterior preluării acestuia de la fostul proprietar, este preferabil titlul fostului proprietar, deposedat abuziv de către stat.

Secțiunea a IV-a a capitolului III, analizează alte mijloace de apărare a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale, cu referire la acțiunea în grănițuire, acțiunea negatorie și acțiunea confesorie, secțiune în care au fost inserate și prezentate unele dispoziții din Noul Cod civil.

Ultima secțiune a capitolului III este destinată prezentării jurisprudenței Secției civile a Înaltei Curți de Casație și Justiției, ocazie cu care au fost expuse cinci soluții de speță având ca obiect promovarea acțiunilor în revendicare cu privire la bunurile imobile înstrăinate chiriașilor în temeiul Legii 112/1995. Soluțiile prezentate analizează principiul securității reporturilor juridice, al buneii credințe a chiriașilor cumpărători dar și analiza noțiunii de „bun actual” așa cum este interpretată aceasta în jurisprudența izvorâtă din interpretarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO. De asemenea, cazurile de speță prezentate analizează concursul dintre legea specială și legea generală cu privire la preluarea bunurilor imobile de către stat, dar și condițiile de exercițiu ale acțiunii în revendicare cu referire la regula unanimității.

Capitolul IV, este intitulat **„Regimul juridic al dreptului de proprietate publică”**, fiind structurat pe șase secțiuni, din care primele cinci secțiuni tratează aspecte teoretice iar secțiunea a șasea este destinată jurisprudenței, fiind prezentat un caz de speță înregistrat pe rolul Judecătorei Târgu-Jiu și unul pe rolul Înaltei Curți de Casație și Justiție - Secția contencios administrativ și fiscal.

Secțiunea I a capitolului IV-a debutează cu unele considerații generale, ocazie cu care a fost analizată sorgintea noțiunii de domeniu public, a fost prezentată definiția dreptului de proprietate publică, conform literaturii de specialitate dar și definiția acestui drept care se desprinde din interpretarea disp. art. 858 din Noul Cod civil.

În cadrul acestei secțiuni au fost prezentate criteriile de stabilire a apartenență a unui bun proprietatea statului sau a unităților administrativ-teritoriale, la domeniul public, respectiv: indicarea expresă a legiuitorului și natura bunului, în sensul că acesta este de uz public (bunul este afectat folosinței publice directe) sau de interes public (bunul este afectat unui serviciu public).

Pentru ca un bun să fie în proprietate publică trebuie ca acesta să fi intrat în proprietatea statului cu respectarea dispozițiilor legale privitoare la dobândirea bunului, în vigoare, la data când a avut loc preluarea.

Secțiunea a II-a este destinată reglementării, subiectelor și caracterelor juridice ale dreptului de proprietate publică, menționându-se faptul că reglementările constituționale au valoare de reguli generale, constituind cadrul general al proprietății publice, iar dezvoltarea cadrului general s-a realizat prin intermediul Legii 213/1998, privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia.

Cadrul legal general al proprietății publice mai sus menționat se completează cu dispoziții speciale înscrise în Codul civil, Legea 215/2001, privind administrația publică locală, cu modificările intervenite ulterior, Legea 18/1991 privind fondul funciar, Legea 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică.

De asemenea, au fost prezentate cele trei caractere specifice ale dreptului de proprietate publică, respectiv: inalienabilitatea, imprescriptibilitatea și insesizabilitatea.

Secțiunea a III-a este destinată studiului exercitării dreptului de proprietate publică, cu referire la dreptul de administrare, concesiunea bunurilor proprietate publică, dreptul de folosință gratuită, precum și cu privire la închirierea bunurilor proprietate publică, secțiune în care au fost prezentate aspecte teoretice, privind reglementarea drepturilor reale specifice proprietății publice, caracterele acestor drepturi, titularii și condițiile de încetare a acestor drepturi reale specifice.

În cadrul celei de-a IV-a secțiuni au fost analizate modurile de dobândire și încetare a dreptului de proprietate publică, iar în cadrul secțiunii a V-a s-a analizat modul de apărare a dreptului de proprietate publică și a drepturilor reale principale întemeiate pe acesta, făcându-se referire la particularitățile specifice acțiunii în revendicare a unor bunuri imobile proprietate publică față de acțiunea în revendicarea bunurilor imobile proprietate privată, particularități ce decurg tocmai din caracterele juridice specifice dreptului de proprietate publică, așa cum este definit acesta în Constituția României și Legea 213/1998.

În actuala legislație nu există o denumire specială pentru acțiunea ce are ca obiect apărarea drepturilor reale constituite pe temeiul dreptului de proprietate publică, motiv pentru care această acțiune este asemănată în doctrină cu acțiunea în revendicare.

În Noul Cod civil, acțiunea pentru apărarea drepturilor reale constituite pe temeiul dreptului de proprietate publică este reglementată prin trimitere la acțiunea confesorie, iar nu la acțiunea în revendicare, motiv pentru care, este preferabil, ca o astfel de acțiune să fie calificată ca fiind o acțiune confesorie.

Ultima secțiune a capitolului IV realizează o prezentare a două cazuri de speță. În primul caz se face referire la o sentință pronunțată de Judecătoria Târgu-Jiu, având ca obiect nulitatea titlurilor de proprietate emise în procedura de reconstituire și constituire a dreptului de proprietate privind suprafețe de teren ce făceau parte din domeniul public al orașului. Al doilea caz de speță prezentat este din jurisprudența Secției Contencios administrativ și fiscal a Înaltei Curți de Casație și Justiție și se referă la nelegalitatea unei hotărâri de guvern privind trecerea în domeniul public a municipiului a unui teren aferent locuinței cumpărate în temeiul Legii nr. 112/1995.

Capitolul V este intitulat „*Dreptul de proprietate privată*” și este structurat pe opt secțiuni.

Prima secțiune cuprinde noțiuni referitoare la definiția, titularii și obiectul dreptului de proprietate privată.

Secțiunea a II-a tratează regimul juridic al construcțiilor proprietate privată ocazie cu care au fost analizate modurile de dobândire a dreptului de proprietate asupra construcțiilor prin acte juridice *inter vivos* sau *mortis causa*. De asemenea, în cadrul acestei secțiuni au fost prezentate aspecte teoretice și practice privind dobândirea de locuințe sau alte spații de către persoanele fizice în temeiul Decretul-lege nr. 61/1990, Legii nr. 85/1992, Legii nr. 112/1995.

Construcțiile aflate în proprietate privată pot fi înstrăinate prin convenție, pot fi dobândite prin accesiuone, uzucapiune, hotărâre judecătorească, moștenire legală sau testamentară.

De asemenea, dreptul de proprietate asupra construcțiilor este compatibil cu instituirea unor drepturi reale principale, dezmembrăminte ale dreptului de proprietate, și anume: uzufruct, uz, abitație servitute, precum și cu constituirea unor garanții reale imobiliare, respectiv: ipoteca sau privilegiul imobiliar.

Anterior anului 1990, construcțiile se aflau în circuitul civil general, însă transmiterea dreptului de proprietate și constituirea de drepturi reale cu privire la acestea trebuia realizată prin încheierea actelor în formă autentică, nerespectarea acestei cerințe legale fiind sancționată cu nulitatea absolută a actului încheiat

După anul 1990 s-au abrogat acele prevederile legale care impuneau obligația înstrăinării construcțiilor prin act autentic, astfel că s-a revenit la principiile consacrate de Codul civil, respectiv principiul consensualismului, potrivit căruia vinderea este perfectată între părți iar proprietatea se transmite de la vânzător la cumpărător, dacă părțile s-au înțeles asupra lucrului vândut și asupra prețului.

În perioada 1990-2008, construcțiile, au fost guvernate de principiul caracterului translativ, consacrat de dispozițiile art. 971 C.civ., astfel că acestea puteau fi înstrăinate prin simplul acord de voință al părților, nefiind impusă, îndeplinirea vreunei condiții de formă a actului de înstrăinare.

Prin O.U.G. 210/2008, a fost modificată Legea locuințelor nr. 114/1996, și s-a instituit condiția formei autentice, pentru înstrăinările de locuințe și unități individuale, condiția respectivă, *ad validitetem*, fiind limitată doar actelor juridice *inter vivos*. Ulterior, prin art. II din Legea nr. 170/16.07.2010, s-a modificat art. 10¹ din Legea 114/1996, menționându-se faptul că „locuințele și unitățile individuale pot fi înstrăinate și dobândite prin acte juridice între vii, încheiate în forma autentică notarială, sub sancțiunea nulității absolute”.

Așadar, în prezent categoriile de locuințe mai sus menționate pot fi dobândite doar prin acte autentice notariale, sub sancțiunea nulității absolute.

După anul 1990, s-a creat posibilitatea pentru persoanele fizice de-a dobândi în proprietate personală locuințe construite din fondurile de stat, precum și din fondurile unităților economice de stat sau bugetare. Cadrul legislativ care a permis acest lucru este reprezentat de: Decretul-lege nr. 61/1990, Legea nr. 85/1992, Legea nr. 112/1995, Legea 114/1996.

Legile mai sus menționate au un puternic caracter de protecție socială, acordând destinatarilor facilități în privința: prețului de vânzare, mult inferior celui de circulație practicat pe piață, posibilității cumpărării locuințelor în rate dar și acordarea unor credite cu dobândă redusă.

În cadrul acestei secțiuni s-au prezentat două cazuri practice din jurisprudența Secției civile a ÎCCJ cu privire la măsurile reparatorii prin echivalent acordate persoanelor îndreptățite în temeiul Legii 10/2001, pentru imobilele înstrăinate în temeiul Legii 112/1995, dar și pentru imobile naționalizate în baza Decretului nr. 92/1950. De asemenea, au fost prezentate patru cazuri din jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, pronunțate împotriva României, pentru încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO, cu referire la cauzele Elena și Nicolae Ionescu c. României, Rusu și alții c. României, Șandor c. României, Dragne și alții c. României.

Secțiunea a III-a a capitolului V realizează o incursiune în evoluția reglementărilor legale privind circulația juridică a terenurilor, ocazie cu care este prezentată o analiză a legislației în materia circulației juridice a terenurilor în perioada 1947-1989, cu referire la Legea 203/1947, Decretul nr. 151/1950, Decretul nr. 221/1950, Decretul 144/1958, Legea 19/1968, Legea 58/1974, Legea 59/1974, Decretul 223/1974 și Decretul 112/1984.

Sistemul de drept național a suferit modificări semnificative cu privire la regimul circulației juridice a terenurilor, aspect determinat de modificările legislative intervenite în decursul timpului.

În perioada 1947-1989, au fost impuse anumite restricții circulației juridice a terenurilor, în sensul că, perioada respectivă poate fi caracterizată printr-o restricționare progresivă a dreptului de-a dispune de bunurile imobile-terenuri, culminând cu interdicția înstrăinării terenurilor prin acte juridice încheiate între vii. Aceeași perioadă, se caracterizează prin trecerea terenurilor proprietate privată în proprietatea de stat socialistă sau cooperatistă, modalitățile folosite în acest sens fiind diverse, precum: exproprierea, trecerea în proprietatea statului a unor bunuri considerate fără stăpân, preluarea abuzivă de către stat sau de către cooperativele agricole de producție a unor terenuri, trecerea în proprietatea statului a terenurilor aferente construcțiilor, înstrăinate după intrarea în vigoare a legii 58/1974.

Restricția proprietății private a atins punctul culminant prin adoptarea Legii 58/1974 privind sistematizarea teritoriului și a localităților urbane și rurale și a Legii 59/1974 privind fondul funciar. Scopul celor două acte normative mai sus menționate a fost limitarea proprietății private și extinderea proprietății funciare a statului, întrucât, toate terenurile proprietate privată a persoanelor fizice au fost considerate ca fiind scoase din circuitul civil.

În perioada în care s-au aflat în vigoare cele două acte normative mai sus menționate, doctrina și practica instanțelor judecătorești au apreciat unanim că dreptul de proprietate asupra terenurilor nu se poate dobândi prin uzucapiune. După abrogarea celor două acte normative, s-a pus problema dacă pentru perioada 1974-1989 se mai putea considera că cele două legi au avut un efect întreruptiv al prescripției achizitive.

În practica instanțelor judecătorești nu a existat un punct de vedere unitar în legătură cu posibilitatea de a dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor prin uzucapiune, în cazul posesiilor începute înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale, precum și a Legii nr. 59/1974 privind fondul funciar.

Înalta Curte de Casație și Justiție, constituită în Secții Unite, prin Decizia nr. IV din 16.01.2006 a admis recursul în interesul legii și a stabilit că în cazul posesiilor începute înainte de adoptarea Legilor nr. 58/1974 și nr. 59/1974, prescripția achizitivă asupra terenurilor nu a fost întreruptă prin intrarea în vigoare a acestor legi, astfel că, după abrogarea lor prin Decretul-lege nr. 1/1989 și Decretul-lege nr. 9/1989, posesorii acelor terenuri pot solicita instanțelor de judecată să constate că ei au dobândit dreptul de proprietate privind acele terenuri. Decizia este obligatorie, potrivit art. 329 alin. 3 din Codul de procedură civilă.

De asemenea, în cadrul acestei secțiuni a fost realizată și o analiză a legislației în materia circulației juridice a terenurilor în perioada 1947-1989. Modificările politice și sociale apărute în societatea românească ulterior datei de 22 decembrie 1989, au determinat puterea legislativă din România să adopte o serie de acte normative, prin care proprietatea privată să fie restituită în

favoarea persoanelor ce au fost deposedate anterior. Aceste măsuri normative, au produs mai multe consecințe juridice, cu o deosebită importanță pentru regimul juridic al terenurilor. Astfel, terenurile proprietatea persoanelor fizice au reintrat în circuitul civil general, exista posibilitatea înstrăinării atâta a dreptului de proprietate în ansamblul său cât și a dezmembrămintelor acestuia, iar accesiunea putea duce la dobândirea dreptului de proprietate.

Regimul circulației juridice a terenurilor prezintă anumite caracteristici, după cum urmează: toate terenurile proprietate privată sunt în circuitul civil, iar pentru înstrăinarea acestor categorii de bunuri imobile este necesară doar forma autentică, fără a mai fi nevoie și de autorizație administrativă emisă de organul competent.

Legea 18/1991, a stabilit procedura de reconstituire a dreptului de proprietate în favoarea persoanelor îndreptățite, ce au deținut teren în proprietate, precum și procedura constituirii dreptului de proprietate în favoarea unor categorii de persoane, prin care se realizează practic o împrăștiere a acestora, cu toate că, persoanele în cauză nu au fost anterior proprietarele terenurilor, pe care se realizează constituirea.

Succesibilii care nu au acceptat în termenul de opțiune succesorală moștenirea, dar care au formulat cerere de reconstituire a dreptului de proprietate, în termenul legal, sunt repuși de drept în termenul de acceptare a moștenirii, iar succesibilii care au renunțat expres la succesiune sunt exceptați de la beneficiul legii și implicit de la reconstituirea dreptului de proprietate cu privire la terenurilor ce au aparținut autorilor lor.

În cursul anului 1998, a fost adoptată o lege specială ce reglementa circulația juridică a terenurilor, respectiv Legea 54/1998. Dispozițiile noii legi au înlocuit capitolul V din Legea 18/991 ce reglementa circulația juridică a terenurilor. Legea specială a menținut unele dispoziții din legea 18/1991, referitoare la circulația juridică a terenurilor, în sensul că toate terenurile proprietate privată se află în circuitul civil, iar pentru înstrăinare acestora prin acte juridice *inter vivos* era necesară forma autentică, însă a introdus și unele dispoziții speciale referitoare la instituirea dreptului de preemțiune în cazul înstrăinării prin vânzare-cumpărare a terenurilor agricole situate în extravilan.

Legea 1/2000, se adresează proprietarilor deposedați, cetățeni români, indiferent dacă aceștia domiciliază în țară sau în străinătate, precum și moștenitorilor legali și testamentari ai foștilor proprietari, care au formulat în termen cereri de reconstituire a dreptului de proprietate.

În prezent, regimul juridic la circulației terenurilor este reglementat de Titlul X din Legea 247/2005, privind reforma în domeniile proprietății și justiției, care se completează cu prevederile Codului civil, Codului silvic, Legii 33/1994 și ale Legii 312/2005.

Secțiunea a IV-a. a capitolului V realizează a enumerare a clasificării terenurilor în funcție de destinația acestora iar secțiunea a V-a tratează particularitățile regimului juridic al circulației terenurilor, cu referire atât la terenurile agricole dar și la cele forestiere.

Circulația juridică a terenurilor, sub imperiul Codului civil și al Legii 247/2005 este guvernată de unele principii privind libera circulație a terenurilor precum și condiția formei *ad validitatem* necesară pentru înstrăinarea actelor juridice încheiate între vii.

Secțiunea a VI-a prezintă situația incapacităților și restrângerilor speciale de-a dobândi terenuri în România, interdicție referitoare la modurile de dobândire a dreptului de proprietate, atât prin actele juridice între vii cât și prin actele juridice pentru cauză de moarte.

Libera circulație a bunurilor, principiu fundamental al spațiului economic european, cuprinde în sfera sa de aplicare și terenurile. Procesul de aderare a României la Uniunea Europeană a impus revizuirea textului constituțional în ce privește formularea incapacității de a dobândi terenuri de către cetățenii străini și apatrizi.

Ca efect al Tratatului de aderare a României la Uniunea Europeană a fost adoptată Legea nr. 312/2005 privind dobândirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor de către cetățenii străini și apatrizii, precum și de către persoanele juridice străine. În conținutul actului normativ, au fost definiți termenii de: stat membru, ca fiind orice stat membru al Uniunii Europene sau al Spațiului Economic European și de stat terț ca fiind - orice alt stat decât statele membre.

Secțiunea a VII-a este destinată analizei regimului juridic la terenurilor supuse Legii fondului funciar, ocazie cu care a fost analizat modul de dobândire a dreptului de proprietate asupra terenurilor în condițiile Legii 18/1991 și al Legii 1/2000.

Adoptarea Legii 18/1991 a fost determinată de necesitatea realizării unor măsuri reparatorii pentru persoanele care au pierdut proprietatea terenurilor anterior anului 1989, iar procedura de restituire a prevăzut două modalități, respectiv: reconstituirea și constituirea dreptului de proprietate.

Reconstituirea dreptului de proprietate este utilizată în acele cazuri în care persoana îndreptățită a avut teren în proprietate și a pierdut proprietatea în condițiile avute în vedere de lege iar prin constituirea dreptului de proprietate s-a urmărit o împroprietărire, prin atribuirea de terenuri unor categorii de persoane, din patrimoniul fostelor CAP sau din proprietatea privată a statului.

Dispozițiile legii 18/1991, au creat în practică nemulțumiri, aspect ce a determinat legiuitorul de-a iniția o nouă lege privind restituirea terenurilor, care să răspundă solicitărilor de

extindere a aplicării măsurilor reparatorii și a stabilirii unor noi categorii de subiecți de drept cărora le este aplicabilă noua reglementare juridică.

Datorită caracterului restrictiv al dispozițiilor cuprinse în conținutul Legii 18/1991, în sensul că au fost excluse unele categorii de proprietari deposedați de la prevederile sale, precum și stabilirea unor limite privind reconstituirea dreptului de proprietate, a fost necesară adoptarea Legii 1/2000. Beneficiarii legii mai sus menționate, sunt persoanele fizice, moștenitorii acestora și persoanele juridice, însă solicitanții trebuie să fie cetățeni români indiferent dacă domiciliază sau nu în țară.

Secțiunea a VIII-a tratează considerații privind aplicarea principiului *restitutio in integrum* și implicațiile sale referitoare la privarea de proprietate.

Legile funciare de la adoptarea acestora și până în prezent au suferit numeroase modificări determinate de încercarea de realizare a unui cadru legislativ intern care să îndeplinească condițiile impuse pentru aderarea României la Uniunea Europeană. Apreciem că legile fondului funciar, în forma lor inițială, nu au reușit să creeze cadrul legislativ intern, conform cu jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, în materia dreptului de proprietate, izvorâtă din interpretarea art.1 din Primul Protocol adițional la Convenție.

Apreciem că, în sens larg, principiul *restitutio in integrum* presupune o restituție integrală a proprietății din punct de vedere al suprafeței reconstituite dar, totodată și obligația ca reconstituirea dreptului de proprietate să se realizeze pe vechiul amplasament ce a aparținut autorului deposedat și nu pe un teren cu o categorie de folosință inferioară față de cel ce a fost preluat anterior de către regimul comunist.

Abordarea dreptului de proprietate, în materie funciară, în lumina noilor modificări legislative intervenite prin Legea 247/2005 încearcă să realizeze o armonizare a legislației interne cu jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, însă, în opinia noastră fără a pune semnul echivalenței între principiul garantării dreptului de proprietate și o restituție integrală a proprietății în favoarea foștilor proprietari atât din punct de vedere al suprafeței preluate cât și din punct de vedere al amplasamentului avut anterior.

De lege ferenda, apreciem, că se impune o modificare a art.3 al. 2¹ al Legii 193/2007, în sensul ca reconstituirea dreptului de proprietate să nu fie limitată la suprafața de 100 ha., pentru terenurile arabile, ci aceasta să se dispună pentru întreaga suprafață preluată de la fostul proprietar, și a disp. art. 24 alin.2 din Legea 18/1991, în sensul că, în situația în care nu mai este posibilă reconstituirea dreptului de proprietate în favoarea foștilor proprietari, pe vechiul amplasament, pentru terenurile situate în intravilanul localităților, atribuite cooperativelor sau altor persoane îndreptățite, acestora să li se acorde

despăgubiri în raport cu valoarea de circulație a suprafețelor de teren ce au reprezentat vechiul lor amplasament.

Capitolul VI este intitulat „*Privarea de proprietate în dreptul intern și din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului*” și este structurat pe șapte secțiuni care abordează aspecte teoretice și practice referitoare la noțiunea de privare de proprietate.

Secțiunea I prezintă considerații generale cu privire la impunerea de către legiuitor a unor restricții în exercitarea dreptului de proprietate, aspect ce nu echivalează cu înlăturarea caracterului absolut al acestui drept, întrucât titularul dreptului de proprietate are posibilitatea să efectueze toate actele materiale și juridice care nu-i sunt interzise.

În cadrul celei de-a doua secțiuni sunt prezentate aspecte teoretice privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică în dreptul intern, cu referire la reglementarea acestei instituții juridice, la procedura exproprierii, la efectele exproprierii, dar și opinia noastră cu privire la două situații similare de speță în care s-au pronunțat soluții contradictorii.

De asemenea, a fost prezentată jurisprudența Curții de la Strasbourg, izvorâtă din interpretarea art.1 din Primul Protocol adițional al CEDO, opinia Curții fiind aceea că privarea de proprietate a unei persoane nu reprezintă o încălcare a dreptului de proprietate dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: privarea să fie prevăzută de lege, să fie impusă de o cauză de utilitate publică, să fie conformă cu principiile generale ale dreptului internațional, să fie asigurată îndemnizația corespunzătoare a titularului dreptului și să fie proporțională cu scopul pentru care a fost realizată.

Secțiunea a III-a a capitolului VI este o continuare a secțiunii a II-a, fiind prezentate două decizii de speță pronunțate de Secția civilă a ICCJ, referitoare la restituirea în natură a unor imobile expropriate.

În cadrul secțiunii a IV-a este analizată măsura confiscării, în dreptul intern, măsură care alături de expropriere se înscrie printre cazurile de privare de proprietate, fiind analizate și trăsăturile distincte ale celor două forme privative de proprietate, ce presupun lipsirea titularului de dreptul său asupra bunurilor ce intră sub incidența celor două măsuri.

Secțiunea a V-a analizează privarea de proprietate din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului, ocazie cu care au fost prezentate considerații generale, s-a conturat semnificația noțiunii de „bun” conform jurisprudenței Curții de la Strasbourg și s-au analizat aspectele referitoare la privarea de proprietate din perspectiva jurisprudenței CEDO.

Practica judiciară a Curții de la Strasbourg a urmărit o interpretare extinctivă a sensului noțiunii de „bun”, astfel că protecția proprietății prevăzută de art. 1 din Primul Protocol

Adițional al Convenției este mult mai largă, tinzând ca apropiere de accepțiunea din dreptul internațional, unde este considerat „bun” și orice drept dobândit. În acest sens, în cuprinsul acestei secțiuni s-au făcut referiri la cauzele: Jasinskij contra Lituaniei, Sovtransavto Holding împotriva Ucrаниеi, Sciortino împotriva Italiei, Burdov împotriva Rusiei, Frenandez-Molina Gonzales împotriva Spaniei, Smokovitis împotriva Greciei.

Jurisprudența izvorâtă din interpretarea Convenției Europene a drepturilor omului a determinat dezvoltarea valențelor conținutului art.1 din Primul Protocol adițional.

Protecția oferită proprietății de disp. art. 1 din Primul Protocol adițional, se întinde doar asupra bunurilor deja dobândite, a bunurilor actuale, nu și asupra celor ce urmează a fi dobândite pe cale de succesiune sau liberalități.

Cu referire la drepturile reale, jurisprudența Curții, a consacrat extinderea noțiunii de bun atât cu privire la bunurile imobile cât și cu privire la bunurile mobile.

În soluțiile pronunțate de Curte, noțiunea de „bun” are un sens larg, astfel încât în această categorie sunt incluși: „banii de aur introduși în țară prin contrabandă, banii de aur confiscați de autoritățile comuniste, rafinării, mașini, case naționalizate, dreptul de superficie și de emfiteoză.

Dreptul de creanță este considerat „bun” în sistemul european, putându-se avea asupra lui un veritabil drept de proprietate în sensul art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO. În acest sens, creanța trebuie să îndeplinească toate condițiile cerute de dreptul intern, respectiv: să fie certă, lichidă și exigibilă. Se includ în această noțiune titlurile de stat cu termen de răscumpărare, acțiunile, părțile sociale la o societate de persoane.

Jurisprudența Curții a statuat că dreptul recunoscut printr-o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă constituie „bun” în sensul Convenției.

Practica Curții de la Strasbourg, a fost confruntată în special după primirea în Consiliul Europei a țărilor din Europa Centrală și Occidentală, cu problema de-a se ști dacă dispozițiile înscrise în art. 1 din Primul Protocol adițional la CEDO, se aplică în privința restituirii unor bunuri care trecuseră pe diverse căi, de fapt sau de drept în stăpânirea fostelor state totalitare.

Din analiza jurisprudenței în materie, se poate trage concluzia că instanța de la Strasbourg s-a orientat în activitatea sa de judecată după mai multe principii. Astfel, Curtea, a statuat că dreptul unei persoane fizice sau juridice de-a dobândi un bun nu este garantat de convenție.

De asemenea, a stabilit că protecția Convenției se aplică numai cu privire la „bunurile actuale” adică în privința bunurilor aflate în patrimoniul celui care pretinde că i-a fost încălcat „dreptul de proprietate” asupra lui.

Un al treilea principiu se referă la faptul că poate pretinde restituirea unor bunuri aflate în stăpânirea statului cu privire la care cel ce formează o asemenea pretenție este titularul lor actual, calitate ce i-a fost recunoscută fie printr-o hotărâre judecătorească definitivă fie pe baza unor măsuri legislative de restituire adoptate de statul în cauză, sau acesta are cel puțin „o speranță legitimă” de redobândire a bunului în discuție în materialitatea lui sau prin „echivalent rezonabil”.

De asemenea, Curtea a decis că aceasta nu poate să examineze o cauză decât în măsura în care ea se raportează la evenimente care s-au produs după intrarea în vigoare a Convenției, pentru statul în cauză.

În jurisprudența Curții de la Strasbourg privarea de proprietate reprezintă preluarea completă și definitivă a unui bun astfel că titularul dreptului acelui bun nu mai are posibilitatea exercitării atributelor conferite dreptului pe care-l avea în patrimoniul său.

De asemenea, jurisprudența Curții de la Strasbourg a reliefat faptul că orice limitarea trebuie să fie proporțională cu scopul avut în vedere prin instituirea ei.

Privarea de proprietate este admisibilă în accepțiunea Curții și nu determină o încălcare a art.1 din Primul Protocol atunci când îndeplinește în mod cumulativ trei condiții, și anume legalitatea măsurii, justificarea măsurii pentru o cauză de utilitate publică precum și proporționalitatea care trebuie să existe între măsura luată și scopul vizat.

Curtea, a statuat că în absența unei îndemnizații, art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO n-ar asigura decât o protecție iluzorie și ineficace a dreptului de proprietate, în totală contradicție cu dispozițiile Convenției.

O mențiune specială se cuvine a fi făcută asupra hotărârilor pronunțate de Curtea Europeană a drepturilor omului, în cauzele formulate împotriva statului român în care reclamantii au invocat încălcarea articolului 1 al Protocolului nr. 1.

Majoritatea acestor cauze au decurs din situația imobilelor naționalizate în timpul regimului comunist și a retrocedării acestora după anul 1990.

Începând cu hotărârea din cauza *Brumărescu c. României* (1999), Curtea a deschis o jurisprudență constantă în sensul constatării încălcării de către statul român a dreptului de proprietate împreună cu dreptul la un proces echitabil, consecință a recursurilor în anulare, declarate împotriva hotărârilor de restituire a unor imobile și soluționate de către Curtea Supremă de Justiție.

Privarea de proprietate pe această cale nu a putut fi justificată de către statul român, deoarece nu s-a putut invoca un interes public și nu a corespuns nici criteriului proporționalității. În plus, anularea de către instanța supremă a unor hotărâri definitive de

restituire, deja executate, a fost considerată o violare a articolului 6 paragraf 1 prin încălcarea principiului securității raporturilor juridice, generată de condițiile de intentare a recursurilor în anulare, deoarece, în exercitarea acestor recursuri, procurorul general nu era ținut de niciun termen, astfel încât hotărârile judecătorești puteau fi oricând puse în discuție.

O a doua categorie de cauze este reprezentată de cauzele de tipul *Străin și alții c. României și Păduraru c. României*.

În prima cauză, reclamantul formulaseră o acțiune în revendicare care a fost admisă printr-o hotărâre judecătorească, însă punerea lor în posesie cu privire la bunul imobil câștigat prin acțiunea în revendicare nu s-a putut realiza, deoarece statul vânduse chiriașilor imobilul respectiv. Cererea reclamantilor având ca obiect anularea contractelor de vânzare-cumpărare ale chiriașilor, în favoarea cărora fusese înstrăinat imobilul câștigat de reclamant în acțiunea în revendicare, a fost respinsă, ca efect al reținerii de către instanță a existenței buneii credințe a chiriașilor la achiziționarea imobilului. Instanța națională nu a acordat reclamantilor nici un fel de despăgubire, cu toate că a recunoscut în favoarea reclamantilor dreptul de proprietate asupra imobilului, câștigat în acțiunea în revendicare, aspect sancționat de Curtea europeană, care a constatat încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO.

O altă categorie de cauze o reprezintă spețele care se înscriu în același tip cu cauza *Matache și alții contra României*, în care Curtea europeană a analizat funcționarea efectivă a Fondului Proprietatea, instrument de acordare a despăgubirilor ce derivă din aplicarea unor legi speciale, printre care și Legea 10/2001. În această situație, Curtea a admis că procesul de restituire a proprietăților, în natură, sau prin echivalent, poate fi dificil, dar a constatat că reclamantul deși făcuseră toate demersurile prevăzute de lege, nici după 4 ani de la data deciziei definitive a instanței naționale nu au putut încasa sumele stabilite cu titlu de despăgubiri, motiv pentru care a reținut, în cauză încălcarea art. 1 din Primul Protocol adițional la CEDO.

De asemenea, o altă categorie de cauze, printre care se înscriu cele asemănătoare și cauzei *Sabin Popescu c. României*, sunt cele în care s-a constatat de către instanța europeană încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO, precum și art. 6 din CEDO.

În cauza mai sus menționată, reclamantului i s-a reconstituit dreptul de proprietate, printr-o hotărâre definitivă cu privire la două parcele de teren agricol, însă acesta nu a fost pus în posesie, deși a inițiat diverse proceduri în acest sens, însă, în final autoritățile administrative i-au oferit două parcele de teren situate pe un alt amplasament decât cel menționat în hotărârea definitivă. Instanța de la Strasbourg a reținut că oferirea unui alt teren echivalent, în schimbul celui pentru care reclamantul nu a fost pus în posesie, reconstituit

printr-o hotărâre judecătorească definitivă, nu justifică o asemenea ingerință în dreptul reclamantului, constatând astfel că a fost încălcat art. 1 din Primul Protocol adițional la CEDO.

Secțiunea a VI-a. analizează soluțiile pronunțate de Curtea Europeană a drepturilor omului, cu privire la deciziile instanțelor române, în care se invoca de către reclamanți încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional al CEDO.

Curtea de la Strasbourg a fost sesizată cu o multitudine de cazuri formulate de diverși cetățeni, împotriva României, prin care se invoca încălcarea disp.art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO. Avalanșa de cereri a fost determinată de legislația internă, adoptată de România după anul 1990, prin care se prevedea posibilitatea restituirii bunurilor imobile preluate în timpul regimului comunist.

Astfel, unele instanțe au pronunțat soluții netemeinice și nelegale, deoarece nu au analizat situațiile concrete ale spețelor, raportate la dispozițiile adoptate de legislativ după anul 1990, prin care se prevedea posibilitatea acordării unor măsuri reparatorii pentru proprietarii ai căror bunuri imobile trecuseră în proprietatea statului prin acte normative speciale, adoptate anterior anului 1990.

În aceste cazuri, instanțele naționale au analizat și după anul 1990, când erau sesizate cu diferite cereri de restituire faptul că preluarea de către stat a imobilelor a fost legal făcută în baza actelor normative cum ar fi: Decretul 92/1950, Decretul 111/1951, Decretul 223/1974.

Considerând că spețele deduse judecății trebuie analizate prin raportare la actele normative respective, chiar dacă unele dintre ele au fost abrogate expres între timp, unele instanțe au respins acțiunile reclamanților.

În atare situații, reclamanții după epuizarea căilor legale de atac, dar în termenul de 6 luni de la data rămânerii irevocabile a ultimei hotărâri pronunțate în cauză, s-au adresat cu cereri, Curții Europene, în care au invocat încălcarea de către statul român a disp .art. 1 din Primul Protocol adițional al CEDO. Cererile reclamanților erau întemeiate pe refuzul instanțelor naționale de-a le restitui bunuri naționalizate, expropriate sau trecute în alt mod în stăpânirea statului.

Toate cererile de acest gen în care instanțele naționale nu au recunoscut dreptul de proprietate invocat de reclamanți au fost declarate inadmisibile de Curte, în comitete de trei judecători, cu motivarea că reclamanții nu pot invoca deținerea unui bun actual, iar Curtea nu este competentă, *ratione temporis*, să se pronunțe cu privire la compatibilitatea preluării acelor bunuri de către stat, pe temeiul diverselor acte normative, contrare cu dispozițiile Convenției.

Au existat și situații, în care instanțele naționale au analizat aplicarea dispozițiilor actelor normative încriminate în cauzele deduse judecății. Aceste instanțe au menționat, în hotărârile pronunțate că actele normative respective și-au produs efectele și că instanțele de drept comun oricum nu sunt competente să examineze legalitatea naționalizărilor, această competență aparținând puterii legislative. De asemenea, au existat și instanțe care și-au motivat hotărârile pronunțate pe faptul că urmau a fi adoptate măsuri reparatorii pe baza unor acte normative speciale.

În situațiile mai sus menționate, reclamanții, s-au adresat instanței europene, invocând încălcarea disp. art. 1 din Primul Protocol adițional al CEDO, de către instanțele naționale care au refuzat să le restituie bunurile, ce le-au aparținut.

Curtea de la Strasbourg a ajuns la concluzia că instanțele române nu au recunoscut reclamanților dreptul de proprietate supra imobilelor revendicate, astfel că ei nu pot invoca un drept asupra unui bun existent în patrimoniul lor. Astfel, Curtea a reținut că reclamanții nu au putut invoca existența unui „bun actual” în patrimoniul lor și în consecință nerestituirea bunurilor revendicate nu constituie o încălcare a dispozițiilor art.1 din Primul Protocol adițional, deoarece reclamanții nu erau titularii unui drept existent în patrimoniul lor, ci invocau imposibilitatea de a-l obține.

Cererile au fost respinse de Curtea Europeană în cazuri cum ar fi: Smoleanu contra României sau Lindner și Hammermazer contra României.

Au existat și instanțe care au admis acțiunile în revendicare prin hotărâri definitive și irevocabile, ce au fost ulterior desființate ca urmare a promovării de către procurorul general de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a unor recursuri în anulare, care au fost admise de instanța supremă.

În cazul acestor spețe, Curtea Europeană a constatat existența unui bun în patrimoniul reclamanților și implicit încălcarea dreptului de proprietate asupra bunului respectiv.

Ultima secțiune a capitolului VI realizează o prezentare a jurisprudenței Curții de la Strasbourg, în cauzele pronunțate împotriva României prin care s-a constatat încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO, cu referire la cazurile Burghelea c. României, Luminița-Antoaneta Marinescu c. României, Cârstea c. României, Silimon și Gross c. României, Pușcaș c. României,

Capitolul VII este intitulat „*Aspecte teoretice și practice privind litigiile funciare*” și este alcătuit din patru secțiuni în care sunt abordate noțiuni de drept material și procedural cu privire la soluționarea litigiilor funciare, inserate cu o bogată jurisprudență din practica

Judecătoria Târgu-Jiu, instanță cu o cazuistică complexă în acest domeniu, dar și cu jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, cu referire la cauzele Hauler c. României și Stancu c. României.

Secțiunea I debutează cu o prezentare a aspectelor de drept material și procedural privind soluționarea litigiilor funciare, ocazie cu care au fost prezentate noțiuni legate de dovada dreptului de proprietate în procedura de reconstituire a dreptului de proprietate, la procedura de soluționare a litigiilor funciare, ce conține dispoziții derogatorii de la Codul de procedură civilă.

Titlul XIII al Legii 247/2005, conține dispoziții referitoare la procedura de soluționare a litigiilor funciare, intenția legiuitorului având drept scop celeritatea soluționării plângerilor, contestațiilor și a altor litigii apărute în urma aplicării Legii fondului funciar nr. 18/1991, ale Legii 1/2000 pentru reconstituirea drepturilor de proprietate asupra terenurilor agricole și a celor forestiere.

În cadrul acestei secțiuni au fost analizate modul de administrare a probelor în litigiile funciare, precum și sancțiunile aplicabile părților litigante și altor participanți la proces în cazul nerespectării normelor legale inserate în conținutul Titlului XIII al Legii 247/2005.

Secțiunea a II-a, se remarcă prin prezentarea aspectelor legate de controlul judecătoresc al actelor juridice născute din aplicarea legii fondului funciar, ocazie cu care s-a realizat o prezentare a aspectelor teoretice referitoare la limitele controlului judecătoresc dar și o prezentare a două cazuri pronunțate de Curtea Europeană a drepturilor omului împotriva României, prin care s-a constatat modul defectuos de control judecătoresc realizat de către instanțele naționale asupra actelor juridice emise în procedura de soluționare a litigiilor funciare, aspect ce a determinat condamnarea statului român de către instanța europeană pentru încălcarea art.6 par.1 din CEDO și art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO, în cauza Hauler c. României și pentru încălcarea art.6 par.1 din CEDO în cauza Stancu c. României.

Secțiunea a III-a abordează aspecte legate de calitatea procesuală activă și pasivă în litigiile având ca obiect modificarea anularea sau constatarea nulității titlului de proprietate iar secțiunea a IV-a prezintă aspecte legate de nulitatea absolută a actelor de constituire și reconstituire a dreptului de proprietate, ocazie cu care au fost prezentate aspecte teoretice dezbătute în literatura de specialitate dar și probleme ivite în practica judiciară în materie funciară, ambele secțiuni fiind inserate cu cazuri de speță înregistrate pe rolul Judecătoria Târgu-Jiu, legate de aspectele teoretice dezbătute în cele două secțiuni.

Capitolul VIII este intitulat „*Regimul juridic al despăgubirilor aferente imobilelor preluate abuziv, reglementat prin Titlul VII al Legii 247/2005*”, fiind structurat pe trei secțiuni.

Prima secțiune debutează cu prezentarea unor considerații generale, privind procedura de acordare a despăgubirilor pentru imobilele ce nu mai pot fi restituite în natură în favoarea persoanelor îndreptățite, fiind prezentată reglementarea legală a acestei proceduri, dar și o prezentare succintă a „Fondului Proprietatea”.

În luna iulie 2005, Guvernul și-a asumat răspunderea în fața Parlamentului asupra pachetului de legi privind reforma în domeniile proprietății și justiției, în acest sens, fiind adoptată Legea nr. 247/2005. Prin Titlul VII al legii 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției a fost reglementat în mod unitar regimul juridic al stabilirii și plății despăgubirilor aferente imobilelor preluate în mod abuziv.

Prin Legea 247/2005, s-a urmărit unificarea sub aceeași cupolă a tuturor reglementărilor care statuează că reparația se face prin echivalent, deci prin acordarea de despăgubiri, și vizează toate acele despăgubiri care nu au fost valorificate până la intrarea în vigoare a prezentei legi.

Sub incidența Legii 247/2005 din punct de vedere al acordării despăgubirilor intră reparațiile în echivalent reglementate de Legea 18/1991 republicată, privind fondul funciar, Legea 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și a celor forestiere, Legea 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, OUG 94/2000 privind retrocedarea unor bunuri imobile care au aparținut cultelor religioase din România, OUG 83/1999 privind restituirea unor bunuri imobile care au aparținut comunităților cetățenilor minorităților naționale din România.

Fondul Proprietatea a fost creat de statul roman ca instrument pentru despăgubirea proprietarilor cărora le-au fost confiscate imobilele, și funcționează sub forma unei societăți de investiții, deținută inițial în întregime de statul roman, în calitate de acționar unic, până la transmiterea acțiunilor din proprietatea statului către persoanele fizice despăgubite potrivit prezentei legi, sau deținătoare de titluri de despăgubire, după caz.

Apreciem că Fondul Proprietatea nu reprezintă o soluție în favoarea foștilor proprietari, ci în folosul statului, deoarece foștii proprietari înlocuiesc o creanță certă, care provine din drepturile pe care le aveau asupra unei proprietăți revendicate, cu una incertă, ce depinde de cotația la Bursă a acțiunilor deținute la Fondul Proprietatea.

Secțiunea a II-a prezintă procedura de acordare a despăgubirilor, pentru imobilele ce intră sub incidența Legii 10/2001 și al imobilelor ce intră sub incidența Legii fondului funciar, iar secțiunea a III-a este dedicată jurisprudenței naționale și jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului, ocazie cu care au fost prezentate cazuri de condamnare a statului român de

către Curtea de la Strasbourg, pentru încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional al CEDO și art.6 parag. 1 din CEDO, legate de ineficiența mecanismului de acordare efectivă a despăgubirilor, cu referire la cauzele: Jujescu c. României, Togănel și Grădinaru, c. României, Katz c. României, Deneș și alții c. României Elias c. României.

Instanța de la Strasbourg s-a văzut sufocată de numărul foarte mare de plângeri formulate de resortisanții români, având ca obiect problema restituirii imobilelor preluate abuziv de către regimul comunist.

Procesul îndelungat și extrem de greu de restituire a bunurilor confiscate de regimul comunist a evidențiat o aplicare neunitară a legii în cazuri similare de speță, dar și probleme legate de relația dintre puterea judecătorească și administrație, în cazul în care aceasta din urmă a refuzat să pună în aplicare decizii irevocabile pronunțate de instanțele naționale.

Multitudinea de hotărâri pronunțate de către Curte, ulterior cauzei Brumărescu, prin care s-au punctat anumite deficiențe ale sistemului român de retrocedare a imobilelor naționalizate, precum și sutele de plângeri pendinte pe rolul Curții vizând problema imobilelor naționalizate, denotă o problemă de sistem cu care se confruntă statul român, astfel că sancțiunile aplicate României pentru nerespectarea dreptului la proprietate, au fost de obicei, legate de eficiența sistemelor judiciar și administrativ.

Capitolul IX este intitulat **„Preeminența Convenției Europene a drepturilor omului în dreptul intern”**, și este structurat pe patru secțiuni ce abordează aspecte referitoare la ratificarea CEDO de către România, la consecințele aderării României la Convenție, dar și aspecte teoretice și practice privind aplicarea jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului, în materia proprietății de către judecătorul național.

Secțiunea I realizează o prezentare generală privind ratificarea Convenției și a protocoalelor sale adiționale de către România, dar și scopul urmărit de către statele membre ale Consiliului Europei la data adoptării Convenției.

Începând cu data de 20.06.1994, România a ratificat Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale și a recunoscut jurisdicția Curții de la Strasbourg, odată cu dreptul la un recurs individual al cetățenilor împotriva hotărârilor instanțelor naționale.

Convenția europeană a drepturilor omului nu se substituie dreptului național, unica obligație pentru state constă în respectarea principiilor de drept convențional în dreptul lor pozitiv, fiind înțeles că acestea dispun întotdeauna de o marje de apreciere normativă și procedurală. Judecătorul național trebuie să interpreteze și să aplice dreptul intern, în virtutea

Convenției. Se afirmă că acesta trebuie să îl completeze, să îl adapteze și chiar să îl înlăture, în funcție de circumstanțe.

Statele membre ale Consiliului Europei au urmărit, la data adoptării Convenției crearea unui instrument internațional, care să stabilească comportamentul acestora cu privire la respectarea drepturilor omului. Interpretarea și aplicarea Convenției și a Protocoloalelor sale adiționale au determinat crearea unei jurisprudențe, care în evoluția sa a pus bazele unui drept european al drepturilor omului.

Secțiunea a II-a prezintă aspecte legate de ratificarea Convenției Europene a drepturilor omului de către România.

România, în calitate de stat membru al Consiliului Europei, prin Constituția adoptată în anul 1991 a realizat primii pași de integrare în procesul european de receptare a normelor cuprinse în Convenția Europeană a drepturilor omului.

Aplicarea prioritara a normelor privind drepturile omului, cuprinse în tratatele internaționale la care România este parte, își găsește reglementarea în dispozițiile articolelor 11 și 20 al. 2 din Constituție.

După ratificarea Convenției europene a drepturilor omului de către România, aceasta devine parte integrantă a sistemului de drept, putând fi invocată de orice subiect de drept în fața instanțelor judecătorești naționale.

După epuizarea căilor de atac interne, reclamantul care se pretinde vătămat într-un drept al său, consacrat de Convenție și Protocoloalele adiționale, se poate adresa Curții de la Strasbourg. Acest organism cu activitate jurisdicțională, nu constituie o instanță superioară, o a „patra instanță” de apel împotriva deciziilor instanțelor naționale.

Se apreciază, ca fiind o violare a Convenției, doar acele măsuri prin care statele membre au depășit sfera variantelor sau a opțiunilor permise, adică spera „marjei de apreciere”.

Jurisprudența Curții Europene are o aplicabilitate directă în sistemul român de drept, are forță constituțională și supralegislativă. Autoritățile statale române confruntate cu aplicarea dispozițiilor Convenției și a protocoalelor adiționale, sunt obligate să aplice jurisprudența Curții de la Strasbourg, indiferent dacă soluțiile pronunțate de Curte, privesc hotărâri pronunțate împotriva României sau cu privire la soluții pronunțate împotriva altor state, părți ale Convenției.

Dacă judecătorul european nu are competența de a soluționa o cerere îndreptată împotriva unui particular, judecătorul național poate aplica Convenția în litigiile dintre indivizi, deoarece Convenția face parte din legalitatea pe care acesta trebuie să o respecte,

efectul direct al drepturilor garantate fiind atât vertical (litigii de drept public) cât și orizontal (litigii de drept privat).

Secțiunea a III-a realizează o prezentare a consecințelor ce decurg din aderarea României la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale. Astfel, în caz de contrarietate între norma internă și o dispoziție din Convenție, partea interesată poate să invoce acest aspect în fața instanțelor de judecată, în cadrul unui litigiu aflat pe rol, iar dacă instanța apreciază că cererea părții este neîntemeiată în sensul că nu există contrarietate între cele două norme, există posibilitatea ca partea interesată să invoce o excepție de neconstituționalitate și să supună Curții Constituționale examinarea excepției invocate. În acest caz soluția Curții constituționale se va impune instanței de judecată și va produce efecte erga omnes.

Convenția europeană a drepturilor omului, potrivit principiului neretroactivității tratatelor și convențiilor internaționale se aplică unui stat contractant decât cu privire la faptele juridice care s-au produs după intrarea ei în vigoare pentru acel stat. Acest aspect prezintă importanța pentru stabilirea competenței *ratione temporis*, în situația în care reclamantul pretinde încălcarea unui drept apărât de Convenție sau Protocoalele adiționale.

Orice cerere îndreptată împotriva statului român și care se referă la evenimente anterioare datei de 20 iunie 1994 va fi respinsă ca inadmisibilă pentru incompatibilitate *ratione temporis*.

Secțiunea a IV-a realizează o prezentare a aspectelor teoretice și practice privind aplicarea jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului, în materia proprietății de către judecătorul național, cu referire la rolul judecătorului național în aplicarea jurisprudenței Curții de la Strasbourg.

Convenția are un caracter subsidiar în raport cu sistemele naționale de garantare a drepturilor omului, astfel că dispozițiile înscrise în Convenție nu au drept scop înlocuirea normelor din dreptul intern ci completarea acestora și eventual acoperirea lacunelor din legislația națională.

Funcția judecătorului național se conturează în a-l transpune pe acesta în apărătorul drepturilor și libertăților recunoscute de instanța de contencios european, dar totodată, creează în sarcina acestuia și obligația de interpretare și aplicare a dreptului național în concordanță cu jurisprudența izvorâtă din interpretarea Convenției și a Protocoalelor sale adiționale.

În partea finală a acestei secțiuni au fost prezentate aspecte practice privind aplicarea prioritara de către judecătorul național a dispozițiilor Convenției Europene a drepturilor

omului, cu ocazia soluționării cauzelor civile având ca obiect protejarea dreptului de proprietate.

Capitolul X este intitulat „*Forța obligatorie a hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului în materia proprietății*” și este structurat în patru secțiuni în care sunt dezbătute aspecte legate de autoritatea și supravegherea hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului, de procedura hotărârilor pilot dar și de caracterul de titlu executoriu al hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului în dreptul național.

În cadrul primei secțiuni sunt analizate aspecte generale privind hotărârile Curții Europene a drepturilor omului, astfel că statele prin organismele lor interne nu sunt obligate doar la respectarea drepturilor prevăzute de Convenție și Protocoalele adiționale, dar sunt obligate totodată să asigure executarea hotărârilor Curții de la Strasbourg.

Curtea a decis în mod constant, că hotărârile sale au caracter declarativ, în sensul că statul în cauză este chemat să aleagă mijloacele juridice de natură să conducă la executarea a ceea ce a decis instanța europeană că reprezintă „satisfacția echitabilă”.

Hotărârea Curții este declaratorie, întrucât soluționează numai chestiunea de a ști dacă, într-un caz determinant, Convenția a fost sau nu încălcată. Curtea însăși a indicat că efectele hotărârilor sale pot să depășească limitele cazului de speță. Acest aspect se referă la autoritatea de lucru interpretat, care este o noțiune importantă ce se poate defini ca fiind calitatea în care se interpretează dispozițiile convenției. Atunci când judecătorii europeni interpretează o noțiune deja interpretată, aceștia sunt atenți, datorită unei preocupări legitime pentru coerență și securitate juridică, să reamintească în hotărâre, interpretarea dată înainte.

De asemenea, hotărârea instanței europene nu constituie prin ea însăși un titlu executoriu pe teritoriul statului respectiv, după cum rezultă și din articolul 41 din Convenție. În sarcina statului pârât se impune o obligație de rezultat, în sensul că acesta este ținut să ia toate măsurile pe care le consideră necesare pentru a face să înceteze încălcarea constatată de instanța europeană și pentru a înlătura toate consecințele ei.

Hotărârea instanței europene de condamnare pentru încălcarea unui drept apărut de Convenție și Protocoale adiționale impune statului pârât obligația de-a lua două categorii de măsuri. În prima categorie, se înscriu măsurile individuale ce privesc în concret situația reclamantului, iar în cea de-a doua categorie se înscriu măsurile cu caracter general, în sensul că autoritățile statului trebuie să înlătore aplicarea unor norme interne ce sunt incompatibile cu prevederile Convenției și a Protocoalelor adiționale.

Secțiunea a II-a abordează aspecte legate de autoritatea și supravegherea hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului.

Nerespectarea jurisprudenței Curții de la Strasbourg de către instanțele statelor naționale conduce la pronunțarea a numeroase soluții de condamnare, pentru nerespectarea drepturilor și libertăților, garantate de Convenție.

Conform disp. art. 46 parag. 2 din Convenție, hotărârea definitivă a instanței europene este transmisă Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei, organism investit cu prerogativa supravegherii executării hotărârii.

Refuzul de executare al unei hotărâri pronunțate de Curtea Europeană, de către un stat, poate constitui chiar o încălcare a art. 3 din Statutul Consiliului Europei, ceea ce poate determina suspendarea dreptului de reprezentare al statului. Nu este recomandat ca un stat să fie prea des condamnat de către Curtea Europeană, având în vedere că deciziile acestei jurisdicții sunt destul de mult mediatizate, iar imaginea statului în cauză, pe plan intern, dar mai ales pe scena internațională riscă extrem de mult să se altereze. Prin urmare, statele reacționează, și în ultimii ani, au intervenit numeroase modificări legislative sau jurisprudențiale.

În secțiunea a III-a capitolului X este prezentată procedura hotărârilor pilot, procedură extrem de importantă, care s-a aplicat de către Curtea de la Strasbourg și împotriva statului român, ca urmare a numărului mare de hotărâri de condamnare pentru încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO și art.6 parag. 1 din CEDO, condamnări ce au fost generate de ineficiența mecanismului de acordare a despăgubirilor instituit de „Fondul Proprietatea”.

Confruntată cu indiferența statelor în anumite domenii de-a se conforma hotărârilor instanței europene dar și cu o multitudine de plângeri identice, exercitate de resortisanții unui stat, Curtea a uzitat de disp. art. 46 din Convenție pentru a impune statelor să-și remedieze deficiențele de pe plan legislativ, judecătoresc sau administrativ, ce au determinat constatarea încălcării unui drept garantat de Convenție sau Protocoalele adiționale.

Hotărârile pilot se pronunță de Curte în contextul analizării unei plângeri individuale, dar nu mai privesc situația reclamantului, ci impun statelor o obligație generală de a lua măsuri necesare pentru a rezolva probleme identice ce afectează un număr nedeterminat de persoane din același stat, indiferent dacă acestea au depus sau nu plângeri în fața Curții.

În situația în care Curtea califică o cauză ca fiind „pilot”, toate cererile similare împotriva statului respectiv sunt suspendate, așteptând să fie luate măsuri generale la nivel național, destinate remedierii pentru toate persoanele interesate a problemei contrare Convenției sau Protocoalelor adiționale, constatată de Curte.

România, nu se înscrie printre țările, părți contractante, care să realizeze rapid adaptarea legislației și a practicii judiciare cu jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, izvorâtă din interpretarea disp. art. 1 din Primul Protocol adițional, la CEDO, ce garantează dreptul de proprietate.

Deși, condamnarea statului român la Strasbourg, în materia încălcării art. 6 din Convenție și art.1 din Primul Protocol adițional, la CEDO, s-a constatat, în cauza Brumărescu c. României la data de 28 octombrie 1999, când s-a pronunțat hotărârea cu privire la fondul cauzei, statului român i-au trebuit aproximativ patru ani să dispună modificarea Codului de procedură civilă în vederea abrogării textelor de lege referitoare la instituția recursului în anulare.

Curtea Europeană a drepturilor omului a constatat, în mai multe hotărâri de condamnare a statului român, faptul că mecanismul de retrocedare a proprietăților sau de acordare a despăgubirilor pentru bunurile preluate în perioada comunistă este extrem de lent și nu funcționează în mod efectiv.

Curtea a constatat prin trei hotărâri pronunțate în perioada 2008-2009, respectiv cauzele Viașu, Faimblat și Katz, contra României, că sistemul de despăgubiri instituit prin Fondul Proprietatea este inefficient, dar în ciuda acestui semnal de alarmă tras de instanța europeană autoritățile din România nu au realizat nici un demers pentru schimbarea acestei stări de fapt.

Comunicatul de presă al Curții Europene a drepturilor omului din luna iunie 2010, a anunțat utilizarea mecanismului hotărârii pilot în alte două cauze contra statului român, respectiv Atanasiu și Poenaru c. României și Solon c. România, aspect ce demonstrează încă o dată modul defectuos de funcționare a mecanismului de acordare a despăgubirilor în favoarea foștilor proprietari.

Procedura adoptării hotărârilor pilot față de România reprezintă o sancțiune, care deși se dorește a fi benefică în favoarea statului în sensul că prin adoptarea acestei proceduri autoritățile statale să găsească măsuri eficiente de ordin general pentru remedierea disfuncționalităților constatate de Curte, în realitate, luarea măsurii respective foarte mediatizată riscă să creeze o imagine negativă a statului în cauză, pe plan intern, dar mai ales pe scena internațională, astfel că puterea legislativă, executivă și judecătorească trebuie să acționeze rapid pentru remedierea deficiențelor constatate.

Ultima secțiune a capitolului X abordează aspecte referitoare la caracterul de titlu executoriu al hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului în dreptul național.

Caracterul de titlu executoriu al hotărârilor Curții Europene în dreptul român este o protecție acordată de legislația națională victimei unei violări a drepturilor sale, superioară celei de care aceasta dispune în plan internațional.

Neexecutarea sau executarea cu întârziere a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, inclusiv sub aspectul plății indemnizației de satisfacție echitabilă, atrage aplicarea unor sancțiuni internaționale, sancțiunii care nu sunt prevăzute în textul Convenției, ci în alte surse ale dreptului internațional, respectiv: Statutul Consiliului Europei (tratatul constitutiv al acestei organizații internaționale), actele interne adoptate de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei și Regulamentul Curții Europene a drepturilor omului.

Astfel, în caz de neexecutare din partea statului român a obligației de plată a indemnizației de satisfacție echitabilă, la care a fost condamnat printr-o hotărâre a Curții de la Strasbourg, victima nu așteaptă doar implicarea organului execuțional al Curții, Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei, care poate aplica sancțiuni internaționale, ci dispune de un mijloc extrem de eficient la nivel național, posibilitatea de a trece la executarea silită, pe baza hotărârii care constituie titlu executoriu, cu privire la suma de bani acordată cu titlu de satisfacție echitabilă.

După obținerea unei hotărâri definitive a Curții Europene a drepturilor omului, prin care se acordă o sumă de bani cu titlu de satisfacție echitabilă, partea interesată trebuie să se adreseze Agentului guvernamental pentru Curtea Europeană a drepturilor omului din cadrul Ministerului Afacerilor externe cu o cerere de punere în executare a hotărârii. Potrivit disp. art. 10 alin.4 din OG 94/1999, plata se efectuează în termenul prevăzut de hotărârea Curții sau în convenția de rezolvare pe cale amiabilă, iar, în lipsa acestui termen, plata se efectuează în termen de 3 luni de la data comunicării hotărârii Curții, respectiv de la data semnării convenției de rezolvare pe cale amiabilă.

Capitolul XI este intitulat „***Recursul individual, modalitate de sesizare a Curții de la Strasbourg, în cazul încălcării dreptului de proprietate de către instanțele naționale***” este structurat pe șapte secțiuni, care abordează aspecte legate de titularii dreptului la recurs individual, noțiunea de victimă în sensul articolului 34 din Convenție, categorii de victime în sensul art. 34 din Convenție, încetarea calității de victimă, exercitarea dreptului la recurs individual.

Prima secțiune realizează o prezentare a unor aspecte generale privind dreptul de recurs individual, care constituie principala inovație a Convenției, și care este cauza succesului imaginat de autorii Convenției. Fără a fi recunoscut oricărei persoane de drept

privat posibilitatea de-a formula o cerere de recurs individual, Convenția, s-ar fi alăturat celorlalte tratate și convenții internaționale în materia drepturilor fundamentale, care au rămas la stadiul de simple obiective sau declarații asumate de state, fără ca să existe posibilitatea reală de-a verifica respectarea lor.

Recursul individual, ce a permis oricărei persoane să ceară examinarea situației sale, precum și succesul raportat de unele persoane care s-au adresat instanței europene au condus la creșterea treptată a rolului și importanței Curții.

Recursul individual tinde la soluționarea unui conflict între părți, de aceea el are un caracter contencios și nu grațios. Numai un stat parte la Convenție poate face obiectul unei cereri în fața Curții Europene a drepturilor omului, astfel că este inadmisibilă orice cerere îndreptată împotriva unei persoane particulare, sau împotriva Uniunii Europene, ca atare, întrucât, până în prezent aceasta nu este semnatară a Convenției.

Secțiunea a II-a tratează aspecte legate de obligația statului de-a nu împiedica exercitarea efectivă a dreptului la recurs individual, aspect ce decurge din partea finală a articolului 34 din Convenție, care prevede că statele contractante „se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace” al dreptului la recurs individual.

Secțiunile III, IV și V, în raport cu problematica pe care o dezbat realizează un tot unitar, astfel că aspectele teoretice abordate în cadrul acestor secțiuni se află într-o strânsă legătură. În cuprinsul secțiunilor mai sus menționate sunt analizate aspecte legate de titularii dreptului la recurs individual, respectiv: persoanele fizice, organizațiile neguvernamentale, precum și orice grup de particulari. Pentru a se putea adresa Curții, categoriile de persoane mai sus menționate, în calitate de subiecți de drept, trebuie să fie victime ale încălcării unui drept garantat de Convenție, sau după cum s-a stabilit în jurisprudența europeană, să fie „victime în sensul Convenției”.

De asemenea, au fost dezbătute aspecte privind noțiunea de victimă în sensul articolului 34 din Convenție, astfel că recurentul individual trebuie să fi fost victima unei violări a drepturilor garantate pentru a fi abilitat să exercite recursul individual. Pentru ca un reclamant să se poate pretinde victimă a unei violări a Convenției, trebuie să existe o legătură suficient de directă între reclamant și violarea suferită.

Sistemul recursului individual exclude posibilitatea introducerii unei cereri „*actio popularis*”, în sensul că nu autorizează o denunțare în abstracto a unei legi interne de către o persoană sau un grup de persoane pe considerentul că acestora li se pare că norma internă încalcă prevederile Convenției sau a Protocoalelor adiționale.

În cadrul secțiunii a IV-a au fost analizate categoriile de victime în sensul art. 34 din Convenție, cu referire la victima potențială și victima indirectă, iar în cadrul secțiunii a V-a a fost analizată încetarea calității de victimă.

Ultima secțiune a capitolului XI abordează problematica exercitării dreptului de recurs individual, ocazie cu care sunt prezentate aspecte procedurale referitoare la procedura în fața Curții de la Strasbourg, considerată de mulți justițiabili ca fiind „ultima speranță spre o justiție deplină”, dar și aspectele legate de efectele introducerii cererii de recurs individual.

Procedura judiciară, în fața Curții europene a drepturilor omului de la Strasbourg nu este reglementată într-un cod, însă există un regulament organizare și funcționare.

Înainte de-a se adresa Curții de la Strasbourg, reclamantul trebuie să fi epuizat căile interne de atac. Calea de recurs intern trebuie urmată până la capăt, prin utilizarea tuturor recursurilor ordinare aflate la dispoziția persoanei în cauză.

Plângerea formulată de reclamant în fața Curții de la Strasbourg, urmează a fi respinsă ca fiind inadmisibilă, atunci când reclamantul a deschis o procedură internă cu același obiect și aceasta nu a fost explorată în mod complet, adică nu s-au exercitat toate căile de atac ordinare, sau atunci când plângerea adresată autorităților naționale a fost respinsă din cauza unor vicii de procedură, precum prescripția sau nerespectarea actelor de procedură.

Examinarea unei cereri individuale, de către instanța europeană, presupune două faze, respectiv: analiza admisibilității cererii, în care se verifică îndeplinirea condițiilor de admisibilitate prevăzute de articolul 35 din Convenție și analiza fondului cererii.

Cu ocazia stabilirii condițiilor de admisibilitatea a cererii, se verifică dacă au fost epuizate căile interne de atac și dacă s-a respectat termenul de șase luni în care trebuie sesizată instanța europeană. De asemenea, la cererile individuale se verifică dacă cererea nu este anonimă și dacă aceasta a mai fost examinată anterior de către Curte, dacă nu conține date noi, sau nu a fost supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare a diferendelor.

Ca și în sistemul procedural național introducerea unei cereri în fața instanței europene investeste Curtea de la Strasbourg cu examinarea unui recurs individual, prin care reclamantul, invocă încălcarea de către autoritățile naționale a unui drept apărut de Convenție sau de Protocoalele adiționale.

Hotărârea internă, ce este pusă în discuție și analizată de instanța europeană este definitivă și irevocabilă, producându-și efectele, iar introducerea cererii de recurs individual nu are efect suspensiv de executare pe plan intern a hotărârii atacate.

Capitolul XII este intitulat „*Principiul reparației prejudiciului, în sistemul Convenției Europene a drepturilor omului, ce decurge din încălcarea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO*” este structurat în patru secțiuni ce conțin aspecte teoretice și practice cu referire la jurisprudența Curții de la Strasbourg împotriva României, respectiv la cauzele: Grosu c. României, SC Pilot Service SA. Constanța c. României, Draica c. României, Cristian Ionescu c. României, Ciovică c. României.

În prima secțiune sunt abordate aspecte generale privind satisfacția echitabilă precum și caracteristicile satisfacției echitabile.

Pentru ca reclamantul să obțină o reparație echitabilă conform art. 41 din Convenție, trebuie îndeplinite următoarele condiții în mod cumulativ, după cum urmează: reclamantul să fi formulat o cerere prin care să sesizeze Curtea cu acordarea unei satisfacții echitabile, în care să menționeze pretențiile sale; necesitatea formulării cererii de satisfacție echitabilă în termenul indicat de Curte; reclamantul să facă dovada pretențiilor solicitate cu titlu de satisfacție echitabilă, prin prezentarea unor înscrisuri justificative; Curtea să constate o încălcare a drepturilor prevăzute de Convenție; să existe o legătură de cauzalitate între daunele solicitate și violarea Convenției constatată de Curte; precum și condiția, ca instanța europeană să aprecieze că este necesară acordarea satisfacției echitabile.

Trebuie subliniat faptul că noțiunea de satisfacție echitabilă, în sensul art. 41 din Convenție cuprinde pe lângă reparația morală și materială acordată reclamantului ca urmare a constatării încălcării unui drept protejat de Convenție și Protocoalele adiționale și acoperirea cheltuielilor judiciare suportate de reclamant cu ocazia soluționării litigiului național precum și cele realizate în procesul european de la Strasbourg.

În primul rând, satisfacția echitabilă acordată reclamantului, în temeiul disp. art. 41 din Convenție, se acordă numai dacă s-a constatat încălcarea unui drept garantat de Convenție și Protocoalele adiționale. Jurisdicția europeană acordă satisfacția echitabilă fără a fi legată în această materie de vreo normă națională. În al doilea rând satisfacția echitabilă nu este acordată de Curte, decât dacă sistemul de drept intern al statului contractant nu permite sau permite numai o înlăturare incompletă a consecințelor încălcării. În al treilea rând instanța europeană este suverană în a aprecia că se impune acordarea unei satisfacții echitabile reclamantului. Această prerogativă a Curții este discreționară, în practică, instanța europeană făcând uz de ea în funcție de circumstanțele fiecărei cauze, soluționate pe fond.

Secțiunea a II-a analizează noțiunea de satisfacție echitabilă din perspectiva principiului *restitutio in integrum*.

Încălcarea drepturilor garantate de Convenție poate rezulta din hotărâri judecătorești, acte administrative, acte normative sau fapte materiale, situație în care s-a pus în discuție faptul dacă acordarea satisfacției echitabile poate fi realizată prin restabilirea situației anterioare producerii încălcării dreptului reclamantului, garantat de Convenție.

Instanța europeană nu poate dispune anularea unor hotărâri judecătorești sau a unor acte administrative. În schimb, Curtea poate dispune obligarea statului la anumite măsuri de *restitutio in integrum*, prin obligarea statului pârât de a restitui bunul trecut în proprietatea sa în condiții contrare prevederilor art.1 din Protocolul nr.1, alternativ cu obligația de plată a valorii acestui bun.

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a dispozițiilor înscrise în Convenție sau în Protocoalele adiționale iar dreptul național al statului respectiv nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul o satisfacție echitabilă, care are în vedere repararea atât a prejudiciului material cât și a celui moral.

Jurisprudența Curții a statuat trei principii, cu privire la reparația prejudiciului. Primul principiu rezultă din obligația statelor care s-au angajat să se conformeze deciziilor Curții în litigiile în care ele sunt părți. Al doilea principiu rezultă din dreptul statelor de-a opta pentru mijloacele care vor fi utilizate pentru a se conforma hotărârii Curții, prin care s-a constatat încălcarea dreptului de proprietate de către reclamant. Al treilea principiu derivă din faptul că la acordarea despăgubirilor cu titlu de satisfacție echitabilă instanța europeană va ține seama de natura licită sau ilicită a privării de proprietate pe care a constat-o și de durata acesteia.

În materia privării de proprietate, judecătorul european își recunoaște prerogativa injocțiunii și pune statul în fața unei alternative: fie îi restituie reclamantului proprietatea într-un anumit termen, fie îi plătește o despăgubire adecvată.

Curtea distinge, în materia privării de proprietate două situații, respectiv: exproprierea licită și deposedarea ilicită. Numai aceasta din urmă impune o *restitutio in integrum*. Exproprierea licită „căreia nu i-ar fi lipsit, pentru a fi legitimă, decât plata unei despăgubiri echitabile”, nu împiedică o *restitutio in integrum*, ci plata unei despăgubiri care trebuie să fie, într-un raport rezonabil cu valoarea bunului. O rambursare inferioară a valorii comerciale totale a bunurilor poate fi justificată de obiective legitime „de utilitate publică”, cum sunt cele pe care le urmăresc măsurile de reformă economică sau justiție socială.

În cadrul celei de-a treia secțiuni sunt analizate condițiile acordării satisfacției echitabile.

Calitatea de victimă a reclamantului oferită de disp. art. 34 din Convenție îi permite să se adreseze instanței europene, fiind vorba de o condiție de admisibilitate a cererii sale, iar calitatea de victimă ce deschide posibilitatea reclamantului să obțină o satisfacție echitabilă conform disp. art. 41 din Convenție, trebuie să fie stabilită de instanța europeană după examinarea cererii pe fond.

Cele mai multe cazuri înregistrate în jurisprudența Curții cu privire la acordarea de despăgubiri pentru prejudiciul material suferit de reclamant se regăsesc în cererile prin care s-a constatat încălcarea disp. art. 1 din Primul Protocol adițional al CEDO.

În cazurile mai sus menționate, se realizează de către Curte o distincție între privirea licită de un bun, adică cea care își găsește izvorul în normele legale existente în legislația statului respectiv și deposedarea de fapt ilicită.

În situația în care statul a procedat la o deposedare ilicită a reclamantului, lipsită de orice bază legală, se aplică cu prioritate principiul restabilirii situației anterioare, iar dacă acest lucru nu mai este posibil, Curtea acordă de regulă despăgubiri, în raport cu valoarea de circulație a bunului.

Ultima secțiune a acestui capitol este dedicată jurisprudenței, ocazie cu care au fost prezentate cauzele: Grosu c. României, SC Pilot Service SA. Constanța c. României, Draica c. României, Cristian Ionescu c. României, Ciovică c. României.

Capitolul XIII este intitulat „*Aspecte teoretice și practice privind posibilitatea revizuirii unei hotărâri judecătorești pronunțată de instanțele naționale în materie civilă, după condamnarea statului român de către Curtea Europeană a drepturilor omului*” și este structurat pe două secțiuni.

În prima secțiune sunt analizate aspecte teoretice referitoare la calea extraordinară de atac a revizuirii în dreptul național dar și viziunea Curții Europene a drepturilor omului asupra căilor extraordinare de atac.

Prin intermediul căii extraordinare de atac a revizuirii, se poate realiza o repunere în discuție a unei hotărâri judecătorești pronunțate de instanța națională, după pronunțarea de către Curtea de la Strasbourg a unei hotărâri de condamnare. Reglementarea unei astfel de proceduri este cuprinsă și în Recomandarea (2002)² a Comitetului Miniștrilor privind reexaminarea sau redeschiderea unor cauze la nivel intern ca urmare a hotărârilor CEDO.

Prin Rezoluția nr. 1226 (2000) adoptată la data de 28.09.2000, privind executarea hotărârilor Curții Europene a drepturilor omului, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a invitat statele părți la Convenție să asigure redresarea situației individuale a

reclamantului și să vegheze ca legislația națională să prevadă posibilitatea revizuirii cauzelor în urma unei hotărâri a Curții de la Strasbourg.

Introducerea disp. art. 322 pct. 9 C.pr.civ. și implicit abrogarea disp. art. 330 pct. 4 c.pr.civ. (privind instituția recursului în anulare), reprezintă îndeplinirea de către statul român a unei obligații cu caracter general ce decurge din multitudinea hotărârilor de condamnare a statului român de către Curtea Europeană drepturilor omului de la Strasbourg.

Pentru a opera dispozițiile art. 322 pct. 9 C.pr.civ. trebuie îndeplinite cumulativ mai multe condiții, după cum urmează: a) constatarea încălcării drepturilor sau libertăților fundamentale să fie făcută de către Curtea Europeană a drepturilor omului, iar încălcarea să se datoreze unei hotărâri judecătorești; b) încălcarea să fi produs consecințe grave și acestea să continue să se producă; c) consecințele grave să nu poată să fie remediate prin alte mijloace decât revizuirea hotărârii pronunțate.

În cadrul acestei secțiuni a fost prezentată și viziunea Curții Europene a drepturilor omului asupra căilor extraordinare de atac, cu referire la principiul securității raporturilor juridice. Astfel, unul din elementele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice care implică între altele ca soluția dată în mod definitiv unui litigiu de către instanțe să nu mai fie pusă în discuție.

Curtea, a considerat că dreptul la un tribunal ar fi iluzoriu în toate contestațiile în materie civilă dacă sistemul judiciar al unui stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească ce a dobândit un caracter definitiv și executoriu să fie anulată de o instanță superioară pentru simplul motiv al unei aprecieri diferite de cea a instanțelor anterioare în vederea realizării unei noi examinări a cauzei.

În jurisprudența Curții nu există o definiție exactă a noțiunii de cale extraordinară de atac, așa cum nu există nici o definiție exactă a ceea ce ar putea fi hotărâre definitivă, intrată în puterea lucrului judecat. Procedurile civile diferă destul de mult în spațiul european, iar noțiunile naționale nu se suprapun exact, nici măcar pe aspectul hotărârilor „definitive”. Având în vedere sensul pe care Curtea îl dă principiului securității raporturilor juridice, care protejează puterea lucrului judecat, s-a apreciat că indiferent de terminologia folosită într-un stat sau altul, hotărârea este „definitivă” în sensul jurisprudenței Curții, în momentul în care trece în puterea lucrului judecat.

Pentru respectarea principiului securității raporturilor juridice, nu interesează dacă hotărârea intrată în puterea lucrului judecat a fost desființată total sau parțial, ci Curtea analizează consecințele juridice pe care le-a avut admiterea unei căi extraordinare de atac.

În jurisprudența Curții, sunt considerate defecte fundamentale de natură să ducă la desființarea unei hotărâri judecătorești intrate în puterea lucrului judecat următoarele cazuri exemplificative după cum urmează: neparticiparea la proces a terțului ale cărui drepturi sunt afectate, neîndeplinirea procedurii de citare, depășirea competențelor instanței, circumstanțe noi descoperite.

Cea de-a doua secțiune a capitolului XIII este destinată prezentării aspectelor practice privind posibilitatea revizuirii unei hotărâri judecătorești, ocazie cu care au fost prezentate patru cazuri de speță, în care au fost invocate, de către revizuenți, în fața instanțelor naționale, dispozițiile art. 322 pct. 9 C.pr.civ. În această secțiune au fost prezentate trei cazuri de speță înregistrate pe rolul Înaltei Curți de Casație și Justiție –Secția civilă și un caz înregistrat pe rolul Judecătoriei Târgu-Jiu.

Capitolul XIV este intitulat „**Concluzii și propuneri de lege ferenda**” și este structurat pe două secțiuni, sintetizând astfel aspectele teoretice și practice dezbătute în conținutul lucrării elaborate, înserată cu jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului în materia proprietății.

Lucrarea elaborată, inserată de jurisprudență CEDO, poate crea pentru judecătorul național o altă viziune de interpretare a normelor de drept intern în materia proprietății, astfel încât, actul de justiție, încununat în hotărârea judecătorească pronunțată să aibă drept finalitate protejarea dreptului de proprietate privată, ocrotit și garantat de legislația națională dar și de norma înscrisă în Primul Protocol Adițional la CEDO.

Jurisprudența Curții de la Strasbourg conturată în cazurile de condamnare a statului român în materia proprietății, a creat o premisă a modificărilor legislative intervenite ulterior pe plan intern, în materia restituirii proprietăților preluate de regimul comunist, dar și un rol esențial în îmbunătățirea activității instanțelor de judecată, prin implementarea jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului, la cazuri concrete de speță.

Concluzionând asupra aspectelor teoretice și practice dezbătute în conținutul lucrării elaborate, am apreciat că următoarele propuneri de lege ferenda ar fi benefice pentru îmbunătățirea implementării jurisprudenței Curții Europene a drepturilor omului, în sistemul național de drept, în materia proprietății.

Apreciem, de lege ferenda, că disp. art. 330⁷ alin. 4 C.pr.civ. ar trebui modificate în sensul că „Dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I, atunci când aceasta nu vine în contradicție cu jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului.”

În activitatea de judecată, judecătorii investiți cu soluționarea diverselor cazuri de speță sunt obligați să respecte deciziile pronunțate cu ocazia soluționării recursului în interesul legii, publicate în Monitorul Oficial, însă, apreciem că aceste decizii la un anumit moment pot fi desuete în raport cu jurisprudența Curții europene, care se află într-o continuă dinamică.

De asemenea, apreciem, de lege ferenda, că se impune o modificare a art. 3 al. 2¹ din Legea 193/2007, în sensul ca reconstituirea dreptului de proprietate să nu fie limitată la suprafața de 100 ha., pentru terenurile arabile, ci aceasta să se dispună pentru întreaga suprafață preluată de la fostul proprietar, și a disp. art. 24 alin.2 din Legea 18/1991, în sensul că, în situația în care nu mai este posibilă reconstituirea dreptului de proprietate în favoarea foștilor proprietari pe vechiul amplasament pentru terenurile situate în intravilanul localităților, atribuite cooperativelor sau altor persoane îndreptățite, acestora să li se acorde despăgubiri în raport cu valoarea de circulație a suprafețelor de teren ce au reprezentat vechiul lor amplasament.

O altă propunere de lege ferenda, pe care o apreciem ca fiind oportună, este legată de introducerea unui nou alineat la articolul art. 14 alin.1 din OG.94/1999, privind participarea României la procedurile în fata Curții Europene a Drepturilor Omului, în sensul că agentul guvernamental să aibă rol consultativ la proiectele de acte normative ce privesc drepturi și libertăți fundamentale.

De asemenea, de lege ferenda, apreciem că se impune completarea art. 39 din Legea 303/2004 privind Statutul magistraților, prin introducerea alin. 1¹ în care să se prevadă ca și criteriu de verificare a competenței profesionale, evaluarea anuală a cunoștințelor magistraților privind jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, cu referire la domeniul în care activează magistratul, de către o comisie constituită prin hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii, compusă din formatori INM.

III. BIBLIOGRAFIE

TRATATE, CURSURI, MONOGRAFII.

Adam I., Regimul juridic al dobândirii și înstrăinării imobilelor - terenuri și construcții, Editura Europa Nova, București, 1996.

Adam I., Proprietatea publică și privată asupra imobilelor în România, Editura All Beck, București, 2000.

Adam I., Drept civil, Drepturi reale principale, Editura All Beck, București, 2005.

Albu I., Dreptul familiei, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.

Alexandresco D., Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român, Ed. a II-a, Vol. III, Partea I, Atelierele Grafice Socec & Co., București, 1909.

Alexandresco D., Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român, Ed. a II-a, Vol. XI, Tipografia „Cartea medicală”, București, 1926.

Beleiu Ghe., Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Ed. a V-a, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1998.

Bîrsan C., Regimul juridic al bunurilor imobile, Editura Știința și Enciclopedia, București, 1983.

Bîrsan C. , Gaiță M., Pivniceru M.M., Drept civil, Drepturile reale, Institutul European Iași, 1997.

Bîrsan C., Drept civil. Drepturile reale principale, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2008.

Bîrsan C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. I, Drepturi și libertăți, Editura All Beck, București, 2005.

Bîrsan C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. II, Procedura în fața Curții. Executarea hotărârilor, Editura All Beck, București, 2006.

Bogdan D. Procesul civil echitabil în jurisprudența CEDO, Vol. I Accesul la justiție, București, 2009.

Boroi G. , Stănciulescu L., Drept civil Curs selectiv. Teste grilă, Ediția a II-a, Editura All Beck București 2003.

Boroi G., Spineanu-Matei O., Codul de procedură civilă adnotat, Ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București 2007.

Boroi G., Stănciulescu L., Almășan A., Pădurariu I., Drept civil. Curs selectiv pentru licență. Teste grilă. Ediția a 4-a revizuită și actualizată. Editura Hamangiu, București 2009.

Boroi G., Pivniceru M.M., Rădulescu T.V., Anghelescu C.A., Drept civil, Drepturile reale principale. Note de curs, Jurisprudență relevantă. Spețe. Teste grilă, Editura Hamangiu, 2010.

Braibant, G., La Charte des droits fondamentaux de l'Union Européenne, Paris, Editions du Seuil, 2001.

Buergenthal, T., Weber, R., Dreptul internațional al drepturilor omului, Editura All, București, 1996.

Buga, C., Regimul juridic al fondului funciar, Editura JUS R.B.A., București, 1995.

Buga, C., Păunescu, D., Marian, P., Regimul juridic al terenurilor în R.S.R., Editura Ceres, București, 1980.

Cantacuzino M. B., Curs de drept civil, Editura Ramuri, Craiova.

Carbonnier, J., Droit civil. Les biens. Monaie, immeubles, meubles, Ed. a 10-a, Paris, 1980, Presses Universitaires de France.

Cerneș E., Molcuș E., Istoria dreptului românesc, Editura Universul Juridic, București 2003.

Chelaru E., Circulația juridică a terenurilor, Editura All, București, 1999.

Chelaru E., Drept civil, Drepturile reale principale, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2000.

Chelaru E., Administrarea domeniului public și a domeniului privat, Editura All Beck, București, 2005.

Chirică D., Drept civil, Contracte speciale, Editura Lumina Lex, București 1997.

Chirică D., Drept civil. Succesiuni și testamente, Editura Rosetti, București, 2003.

Chiriță R., Convenția europeană a drepturilor omului Comentarii și explicații, Volumul I, Editura C.H. Beck, București 2007.

Chiriță R., Convenția europeană a drepturilor omului Comentarii și explicații, Volumul II, Editura C.H. Beck, București 2007.

Ciobanu V.M. Boroi G. Drept procesual civil. Curs selectiv. Teste grilă Ediția 3, Editura All Beck, București 2005.

Charrier J.L., Code de la Convention européenne des droits de l'homme, Litec 2000.

Costin M. N., Marile instituții ale Dreptului civil român, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1982.

Cohen Jonathan G., La Convention Européenne des droits de l'homme, Economica,

Presses Universitaires d' Aix Marseille, Paris 1989.

Cohen-Jonathan G., Aspects européens des droits fondamentaux, Montchrestien, Paris, 2000.

Condorelli L., Premier Protocole additionnel, Article 1, „La Convention Européenne des Droits de l'homme Commentaire article par article”, sub conducerea lui Louis Edmond Pettiti, Emmanuel Decaux, Pierre- Henri Imbert, Editura Economică, Paris, 1995.

Cornu G., Droit civil. Introduction. Les personnes. Les biens, Ed. Mont-chrestien, Paris, 2005.

Crăciunean L-M., Limitele dreptului de proprietate privată imobiliară, Editura Wolters Kluwer, București 2009.

Croitoru M.S. Retrocedarea terenurilor Legea 18/1991, Comentarii, practică judiciară, jurisprudență CEDO, Editura Hamangiu, București 2010.

Croitoru M.S. Retrocedarea terenurilor Legea 1/2000, Legea 247/2005, Comentarii, practică judiciară, jurisprudență CEDO, Editura Hamangiu, București 2010.

Deack Fr., Tratat de drept civil. Contracte speciale, Editura Actami, București, 1999.

Deack Fr., Tratat de drept succesoral, Editura Universul Juridic, București, 2002.

Deleanu I., Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și dreptul comparat, Editura C. H. Beck, București, 2006.

Delvaux H., Le particulariser victime d'une violation de la Convention, Actes du cinquième colloque sur la Convention européenne des droits de l'homme, Paris 1982.

Dincă R., Cereri în fața CEDO. Condiții de admisibilitate Editura All Beck, București 2001.

Fekete Gh., Zinveliu I., Drept civil. Drepturi, reale, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.

Ferențiu G.C., Retrocedarea imobilelor preluate abuziv, Editura Hamangiu, București 2007.

Filipescu I.P., Dreptul civil, Dreptul de proprietate și alte drepturi reale, Ediția revăzută, Editura Actami, București 1996.

Filipescu I.P., Filipescu A.I., Drept civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale, Editura Actami București, 2000.

Fuerea A., Protecția internațională a drepturilor omului, Editura Universității Titu Maiorescu, București 2006.

Gherasim D., Buna-credință în raporturile juridice civile, Editura Academiei, București, 1981.

Gomien D., Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, București, Editura All, 1993.

Hamangiu C., Georgean N., Codul civil adnotat, vol. I., Editura Librăriei „Universala” Alcatay &Co., București 1925.

Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al., Tratat de drept civil, Vol. I, Editura Națională S. Ciornei, București, 1928.

Harris D.J., Boyle M. O., Warbrick C., The Law of the European Convention on Human Rights, London, Butterworth, 1996.

Hatneanu D-O., Stăncescu-Cojocaru R. Cum să formulăm o cerere la CEDO, Explicații, jurisprudență, formulare și modele, Editura Hamangiu, București 2009.

Ionașcu Tr., Brădeanu S., Drepturile reale în RSR, Ed. Academiei, București, 1978.

Iorgovan A., Tratat de drept administrativ, Vol. II, Editura Nemira, București, 1996.

Luțescu G. N., Teoria generală a drepturilor reale. Teoria patrimoniului. Clasificarea bunurilor. Drepturile reale principale, București, 1947.

Micu D., Garantarea drepturilor omului, Editura All Beck, București, 1998.

Molcuț E., Drept privat roman, Ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București 2004.

Pop L., Teoria generală a obligațiilor, Editura Lumina Lex, București, 1998.

Pop L., Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale, Editura Lumina Lex, București, 2001.

Pop L., Harosa L-M., Drept civil. Drepturile reale principale, Editura Universul Juridic, București, 2006.

Popescu C-L., Protecția internațională a drepturilor omului-surse, instituții proceduri, Editura All Beck, București, 2000.

Popescu C-L., Poziția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei față de executarea hotărârilor CEDO, Juridica, Editura Era, București, 2001.

Renucci J-Fr., Droit européen des droits de l’homme, LGDJ Paris, 1999.

Renucci J-Fr., Tratat de drept european al drepturilor omului, Editura Hamangiu, București 2009.

Rizoiu R., Articolul 1 Din Protocolul nr.1-Noțiunea de „bun” în sensul Convenției Europene a Drepturilor Omului, Jurisprudența CEDO, Publicat de I.N.M., București 2005.

Romoșan I.P., Drept civil. Drepturi reale, Editura Imprimeriei de vest, Oradea, 1996.

Selejan-Guțan B., Protecția europeană a drepturilor omului, Ediția 3, Editura All Beck, București, 2008.

Stătescu C., Bîrsan C., Drept civil. Drepturile reale, Universitatea din București, 1988.

Stoica V., Drept civil, Drepturile reale principale, Vol. I. Editura Humanitas, București, 2004.

Stoica V., Drept civil, Drepturile reale principale, Vol. II. Editura Humanitas, București, 2006.

Stoica V., Drept civil, Drepturile reale principale, Editura C.H. Beck, București, 2009.

Sudre F., Drept european și internațional al Drepturilor Omului, traducere de R. Bercea, V. Adam. M. Roibu, F. Meclejan, A. Verteș-Olteanu, Editura Polirom, 2006.

Tăbârcă M., Drept procesual civil, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Vol.I, Editura Univesrul Juridic, București, 2008;

Terzea V., Legile fondului funciar, Comentarii și explicații, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2007.

Ungureanu O., Munteanu C., Tratat de drept civil. Bunurile. Drepturile reale principale, Editura Hamangiu, București, 2008.

Urs I. R., Drepturile reale, Prezentare teoretică, Prezentare practico-aplicativă, Doctrină, Spețe, Întrebări și exerciții, Vocabular, teste grilă. Editura Universitară, București, 2006.

Voicu M., Ultima speranță pentru o justiție deplină. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Organizare- Funcționare-Procedură-Jurisprudență-Modele de cereri pentru sesizarea Curții, Ediția I, Editura Juridică București 2001.

Voicu M., Protecția Europeană a Drepturilor Omului. Teorie și jurisprudență, Editura Luminalex, 2001.

STUDII ȘI ARTICOLE

Baias Fl., Dumitrache B., Discuții pe marginea legii 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică, în Revista Dreptul nr. 4/1995.

Bîrsan C. și Stoica V., Evoluția legislației privind circulația imobilelor (II), în Revista Dreptul, nr. 6/1990.

Bîrsan C., Condiții în care se pot adresa plângeri Curții europene a drepturilor omului de la Strasbourg, în Revista Curierul Judiciar nr. 1/2002.

Bîrsan C., Limitările dreptului de proprietate reglementate de Convenția Europeană a drepturilor omului, în Revista Pandectele Române nr. 3/2003.

Bîrsan C., Dreptul de proprietate în CEDO aplicații ale jurisprudenței, Revista de Drept public nr.4/2004.

Căpățînă O., Coordonatele juridice ale privatizării, Revista de Drept comercial, nr.4/1996.

Chelaru E., Impactul revizuirii Constituției asupra regimului juridic al proprietății, în Revista Dreptul nr. 2/2004.

Chirică D., Natura juridică și valorificarea drepturilor constructorului pe terenul unui terț, în R.R.D. nr. 1/1987.

Chirică D., Posibilitatea exercitării acțiunii în revendicare de către un singur coindivizar, în Revista Dreptul nr. 11/1998.

Dobrican Gh., Valoarea juridică a adevărurilor de proprietate eliberate de comisiile pentru aplicarea legii nr. 18/1991, în Revista Dreptul nr. 7/1994.

Guillarmod O. J Autonomie procédurale des Etats (articles 6,13,26 et 53 CEDH): de l'apport possible de la Jurisprudence de Luxembourg a celle de Strasbourg” în Mélanges en l'honneur du Président Rolv Ryssdal, 1999.

Humbert A., Drept internațional și drepturile omului în Constituția României, în R.R.D.O.-APADOR-CH, București 1997.

Nicolae M., Considerații asupra Legii 213/1998 privind proprietate publică și regimul juridic al acesteia, în Revista Dreptul nr. 6/1999.

Nicolae M., Modificările aduse Legii 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și celor forestiere prin OUG nr. 102/2001, în Revista Dreptul nr. 11/2001.

Perju P., Probleme privind acțiunea în grănițuire, în Revista Dreptul nr. 6/1991.

Perju P. Sinteza teoretică a jurisprudenței instanțelor din circumscripția Curții de Apel Suceava în materie civilă, în Revista Dreptul nr. 5/1995.

Popescu C.L., Posibilitatea persoanelor fizice sau juridice care nu au cetățenia, respectiv naționalitatea română de-a fi titulari ale dreptului de proprietate asupra terenurilor în România, în Revista Dreptul, nr. 8/1998.

Pivniceru M.M., Tudorache D.C., Modalitatea de soluționare a litigiilor ivite în procedura de emitere a certificatelor de atestare a dreptului de proprietate a societăților comerciale cu capital de stat, în Revista Dreptul nr. 9/1995.

Popescu C-L., Reexaminarea cauzelor la nivel național, în urma hotărârilor Curții europene a drepturilor omului, în Revista Juridica, nr. 3/2001.

Romoșan I., Transformarea dreptului de folosință asupra terenurilor în drept de proprietate, în situațiile reglementate prin art. 36 alin.2 din Legea nr. 18/1991 a fondului funciar, în Revista Dreptul nr. 3/1999.

Scheana M., Dobândirea dreptului de proprietate asupra terenurilor prin prescripția achizitivă, în Revista Dreptul, nr. 5-6/1993.

Stoica V., Coproprietatea obișnuită în lumina dispozițiilor legale actuale și a celor din Proiectul Codului civil. Noțiune, principii și exercitare, în Revista Dreptul nr. 5/2005.

Turianu C., Efectul întreruptiv la prescripției achizitive a legilor nr. 58/1974 și 59/1974, în Revista Dreptul, nr.9/1992.

Turianu C., Discuții în legătură cu forța juridică a adeverințelor de proprietate, în Revista Dreptul nr. 8/1993.

Uscătescu C., Regimul juridic și valorificarea dreptului constructorului pe terenul unui terț, în R.R.D. nr. 5/1985.

Văcăruș S., Titularii dreptului de proprietate asupra terenurilor forestiere aparținând obștilor de moșneni și de răzeși, composesoratelor și comunităților grănicerești de avere, în Revista Dreptul nr. 6/2002.

Vurdea C., Evoluția legislație privind circulația imobilelor (I), în Revista Dreptul 1990, nr. 6.

CULEGERI DE JURISPRUDENȚĂ

Băldean D.L., Frențiu G.C. Fond funciar. Culegere de jurisprudență. Practică judiciară națională Practică CEDO Decizii ale Curții Constituționale.

Berger, V., Jurisprudența CEDO, ediția a IV-a, Institutul Român pentru drepturile omului, București, 2003;

Chiriță R., Curtea europeană a Drepturilor omului Culegere de hotărâri 2005, Editura C.H.Beck, București 2007.

Costiniu F. Legea 10/2001, Jurisprudența la zi a Înaltei curți de casație și Justiție în materia imobilelor preluate abuziv, vol. I, Editura Hamangiu, București 2006.

Costiniu F. Legea 10/2001, Jurisprudența la zi a Înaltei curți de casație și Justiție în materia imobilelor preluate abuziv, vol. II, Editura Hamangiu, București 2006.

Înalta Curte de casație și Justiție, Jurisprudența Secției civile pe anul 2005, Editura Hamangiu, București 2006.

Înalta Curte de casație și Justiție, Jurisprudența Secției civile și de proprietate intelectuală pe anul 2006, Recursuri în interesul legii în materie civilă, Editura Hamangiu, București 2007.

Macovei M., Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului. Culegere selectivă, Editura Polirom, 2000.

Mihuță I., Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1952-1969, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1970.

Mihuță I., Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem pe anii 1975-1980, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Mihuță I., Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1980-1985, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

Mera L. Pena A., Recursuri în interesul legii. Decizii de admitere 1993-2008, Editura C.H.beck, București, 2008.

Pivniceru M-M, Protea G. Jurisprudența în materia fondului funciar, Legea nr. 18/1991, Legea nr. 169/1997, Legea nr.1/2000, Editura Hamangiu, București 2008.

Ramașcanu B., Jurisprudența CEDO în cauzele împotriva României. Culegere de hotărâri pentru examenele de admitere și promovare în magistratură, Teste grilă. Editura Hamangiu, București 2008.

Selejan-Guțan B., Rusu H.A., Hotărârile CEDO împotriva României, 1998-2006, Editura Hamangiu, București 2006.

DICȚIONARE

Costin M., Mureșan M., Ursa V., Dicționar de drept civil, Editura Științifică și Enciclopedică București, 1980.

SITE-URI WEB

Pentru hotărârile ale Curții Europene a Drepturilor Omului în limba franceză:
<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database>

Pentru hotărârile ale Curții Europene a Drepturilor Omului în limba română:

<http://www.scj.ro/decizii.strasbourg.asp>

Pentru decizii ale Înaltei Curți de Casație și Justiție:

<http://www.scj.ro> sau <http://www.iccj.ro>

Pentru decizii ale Curții Constituționale:

<http://www.ccr.ro>

Portalul instanțelor de judecată:

<http://portaj.just.ro>.

Portalul Consiliului Superior al Magistraturii:

<http://www.csm1909.ro/csm>

Știri juridice:

<http://www.juridice.ro>

Programul informatic ECRIS al Judecătoriei Târgu-Jiu.

Programul de legislație LEGIS ACTE OFICIALE.